

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická Fakulta

Josef Opletal

Advokátní přímus v civilním řízení soudním

Diplomová práce

Olomouc 2022

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Advokátní přímus v civilním řízení soudním vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 119 886 znaků včetně mezer.“

Ve Velké Bystřici dne 25. 11. 2022

.....

Josef Opletal

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Kláře Hamul'ákové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Velký dík patří rovněž celé mé rodině za podporu během studia.

Obsah

Úvod	7
1. Obecné vymezení a základní charakteristika	10
1.1 Pojem	10
1.2 Podstata	11
1.3 Druhy	13
1.4 Smysl a účel	13
1.4.1 Rovnost stran.....	14
1.4.2 Zahájení a průběh řízení.....	14
1.5 Soulad s právním řádem.....	17
2. Historický exkurz	19
2.1 Období monarchie.....	19
2.2 Období první republiky.....	20
2.3 Období komunismu.....	22
2.3.1 Zákon o zlidovění soudnictví.....	22
2.3.2 Občanský soudní řád z roku 1950.....	23
2.3.3 Občanský soudní řád z roku 1963.....	24
3. Advokátní přímus <i>de lege lata</i>	26
3.1 Řízení o dovolání	26
3.1.1 Nucené právní zastoupení v řízení o dovolání	27
3.1.2 Subjektivní výjimky z povinného zastoupení	29
3.1.3 Odstranění nedostatku podmínky povinného zastoupení.....	30
3.1.4 Následky absence povinného zastoupení	31
3.2 Advokátní přímus v řízení dle jiných právních předpisů.....	32
3.2.1 Řízení před Ústavním soudem	33
3.2.2 Řízení před Nejvyšším správním soudem.....	37
3.2.3 Trestní řízení	38
4. Advokátní přímus <i>de lege ferenda</i>	40
4.1. Návrhy na změny v oblasti povinného zastoupení	40
4.1.1 Věcná příslušnost	41
4.2 Komparace se zahraniční právní úpravou.....	43
4.2.1 Rakouská republika.....	44
4.2.2 Spolková republika Německo	45

4.2.2 Slovenská republika	45
4.3 Výhrady proti povinnému zastoupení	47
4.3.1 Osoba advokáta	47
4.3.2 Náklady právního zastoupení	49
Závěr	52
Seznam použité literatury	54
Abstrakt	62
Klíčová slova	63

Seznam použitých zkratek

VZCŘS 2017	věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2017
VZCŘS 2020	věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2020
CŘS 1895	zákon č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních
CŘS 1937	vládní návrh civilního řádu soudního z roku 1937
OSŘ 1950	zákon č. 142/1950 Sb., o konaní v občianskych právnych veciach
OSŘ 1963	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ZÚS	zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
öZPO	zákon RGBI. Nr. 113/1895, Zivilprozessordnung – Rakouská republika
Přísudková vyhláška	vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníků advokátem
Advokátní tarif	vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb
JN	zákon RGBI. Nr. 111/1895, Jurisdiktionsnorm
dZPO	Zvilprozessordnung – Spolková republika Německo
GVG	Gerichtsverfassungsgesetz
BRAO	Bundesrechtsanwaltsordnung
CSP	zákon č. 160/2015 Zb., civilný sporový poriadok

Úvod

Předmětem předložené práce je problematika advokátního přímusu v civilním řízení soudním, tedy povinnosti stran, resp. účastníků řízení (z praktického hlediska se jedná o termíny se shodným obsahem, v následujícím textu proto budou užívány *promiscue*) nechat se zastupovat advokátem před civilními soudy. Vzhledem k záměru přijetí civilního řádu soudního rekodifikujícího civilní právo procesní, který má v sobě tento procesněprávní institut upravovat v podstatně větším rozsahu, než známe dnes, se jedná o téma aktuální a ve společenském prostoru poměrně dosti rezonující.

V současné době je základním předpisem (*lex generalis*) upravujícím řízení před civilními soudy zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen jako „OSŘ 1963“). Jedná se o zákon účinný již bezmála šedesát let, přičemž tomu odpovídá i počet různorodých novelizací napravujících jeho nedostatky ale i reagujících na společenské změny, zejména po roce 1989. Zatímco k rekodifikaci civilního práva hmotného došlo zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti k 1. lednu 2014, předpis rekodifikující civilní právo procesní dosud nebyl vytvořen natož přijat, ačkoli se jedná o právní předpisy komplementární. To znamená, „že základní procesní předpis, musí být procesní reflexí pozitivního civilního práva hmotného a obsahovat všechny instituty umožňující soudní ochranu subjektivních práv a povinností soukromoprávními normami upravené.“¹ O potřebě komplexní rekodifikace přitom v odborné sféře panovala shoda.² Za tímto účelem byla proto Ministerstvem spravedlnosti v roce 2013 ustavena Komise pro sestavení návrhu nového procesního předpisu v čele s místopředsedou Nejvyššího soudu Romanem Fialou. Nicméně v důsledku personálních změn na Ministerstvu spravedlnosti došlo ke zdržení, a nakonec i k ukončení rekodifikačních prací. Potřeba přijetí nového procesního předpisu však nepominula. V roce 2016 byla proto za stejným účelem ustavena komise nová, tentokrát ve vedení s Petrem Lavickým, jejímž výstupem se o rok později stal více než tři set stránkový věcný záměr civilního řádu soudního (dále jen „VZČRS 2017“).³

Ihned po svém zveřejnění byl však podroben poněkud ostré kritice jak laickou veřejností, tak osobami v právu znalými, přičemž je mu vytýkána zejména nepropracovanost a nedůslednost. Mnozí vrcholní soudci jej proto označili za materiál nezpůsobilý pro vedení

¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 292/2013 Sb., obecná část, s. 105.

² Tamtéž, s. 106

³ Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 2017 [cit. 27. prosince 2021]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz>.

dalších debat či čistě akademický projekt odtržený od reálného života.⁴ V roce 2020 byl proto toutéž komisí předložen věcný záměr civilního řádu soudního – finální znění, 2. verze (dále jen „VZČRS 2020“),⁵ do kterého se již „veškeré shromážděné kritické připomínky, pokud byly věcné, podněty a nápady, pokud byly důvodné, promítají.“⁶ Takto upravený věcný záměr má k dispozici nová, v pořadí již třetí, komise Ministerstva spravedlnosti, která má za úkol provést vyhodnocení jednotlivých částí VZČRS 2020, popř. jej obohatit o další poznatky z justiční praxe či moderní trendy ze zemí, které mají čerstvé zkušenosti s rekodifikací civilního práva procesního.⁷

VZČRS 2017 mimo jiné ve svém bodě 28 podstatným způsobem rozšiřoval povinnost právního zastoupení před civilními soudy. I přes značnou kritiku právě tohoto ustanovení zůstal tento institut, i když v pozměněné podobě, ve VZČRS 2020 zachován. Cílem diplomové práce je podrobně jej analyzovat, a to z hlediska historického, z hlediska *de lege lata* jakož i z hlediska navrhovaných změn, a následně zodpovědět otázku, zda je jeho upravení v procesním předpise nezbytné, resp. v jakém rozsahu, a zda jeho podstatné rozšíření nepřinese více škody jako užitku. V souvislosti s touto problematikou je rovněž řešena otázka věcné příslušnosti soudů a odměny za zastupování.

Pro správné pochopení celého institutu povinného zastoupení advokátem v civilním řízení soudním se práce zabývá vymezením obligatorního právního zastoupení jako takového, jeho druhů a účelu. Cílem druhé kapitoly je přiblížení této problematiky z historického hlediska, a to od konce 19. století, kdy došlo k tzv. velké procesní novele, kterou poprvé na území současné České republiky došlo k zavedení povinnosti právního zastoupení v civilních věcech. V rámci této kapitoly se práce rovněž zaměřuje na nezdařilou reformu civilního práva procesního v roce 1937, konkrétně na vládní návrh civilního řádu soudního, který navazoval na předpisy přijaté v rámci velké procesní novely a upravoval povinnost být zastoupen osobou s právním vzděláním v podobném rozsahu. Tato problematika je dále rozebrána v souvislosti se zlidověním soudnictví v polovině 20. století spolu s přijetím občanského soudního řádu z roku 1950, kdy naopak bylo od této povinnosti ze společensko-politických důvodů zcela

⁴ DIMUN, Petr. *Špičky justice podrobily záměr civilního řádu soudního drtivé kritice a odmítly ho jako Cimrmanovu pohádku* [online]. ceska-justice.cz, 22. listopadu 2018 [cit. 27. prosince 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/spicky-justice-podrobily-zamer-civilniho-radu-soudniho-drtive-kritice-odmitli-jako-cimrmanovu-pohadku>.

⁵ Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního, finální znění, 2. verze* [online]. Justice.cz, 2020. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/2549255/Věcný+záměr+ČRS-_finální+verze-druhého+znění.pdf/07b8f62a-d63e-4106-baef-11c4c6d57926.

⁶ Tamtéž, s. 60

⁷ PASEKOVÁ, Eva. *Mistopředseda NS Šuk předsedá nové komisi pro civilní řád soudní* [online]. ceska-justice.cz, 21. července 2021 [cit. 27. prosince 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/07/mistopredseda-ns-suk-predseda-nove-komisi-pro-civilni-rad-soudni>.

upuštěno. Historický exkurz ukončuje přijetí občanského soudního řádu z roku 1963, který rovněž neupravoval obligatorní zastoupení osobou s právním vzděláním, a to až do jedné z porevolučních novel, kterou bylo do právního řádu vneseno dovolání jako mimořádný opravný prostředek, a s ním i povinnost právního zastoupení advokátem.

Další část se zaměřuje na zakotvení advokátního přímusu v platném právním řádu, a to především u dovolání jako mimořádného opravného prostředku, o kterém rozhoduje Nejvyšší soud České republiky, ale ve zkratce i na jeho úpravu mimo občanské řízení soudní. V návaznosti na to je podrobně rozebrána obligatorní účast advokáta v řízení tak, jak ji předvídá VZCŘS 2017, resp. 2020, komparována se zahraniční úpravou a konfrontována s námitkami proti ní směřujícími, aby tak mohla být zodpovězena otázka nutnosti její úpravy v procesním předpise.

Samotný závěr obsahuje, a to na základě vyhodnocení výhrad v předchozí kapitole, krátké shrnutí a stanovisko autora práce k danému tématu.

Současně je třeba uvést, že se autoři při tvorbě věcného záměru přidrželi doporučení Odborného kolegia pro občanské právo Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky, které ve svém usnesení vyjádřilo vhodnost následování rakouského pojetí civilního sporného řízení, zejména z důvodu společné právní minulosti a právní úpravy vysoké úrovně.^{8, 9} Navrhované změny v civilním právu procesním proto vychází především z rakouské, z menší části německé právní úpravy. V rámci této práce je proto čerpáno i z právních řádů těchto zemí a výklad je v zájmu přiblížení tématu čtenáři a své úplnosti doplňován v nich se vyskytujícími termíny týkajícími se této problematiky.

⁸ WINTEROVÁ, Alena a kol. Věcný záměr civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 23, s. 801-810.

⁹ Ústav státu a práva Akademie věd České republiky. Odborné kolegium pro občanské právo – Usnesení č. 2 [online]. ilaw.cas.cz, 18. listopadu 2014. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/odb_kolegium_pro_obc_pravo/II_usneseni_kolegium.pdf.

1. Obecné vymezení a základní charakteristika

První kapitola se věnuje obecnému vymezení a základní charakteristice advokátního přímusu. Pro správné pochopení tohoto procesněprávního institutu jde o kapitolu stěžejní, v rámci níž je advokátní přímus zevrubně rozebrán jako ústřední pojem celé práce, pojmy související, jeho druhy, smysl, resp. účel a v neposlední řadě souladnost s právním řádem.

1.1 Pojem

Přímus můžeme obecně označit za určitou povinnost. Advokátní přímus následně jednoduše za povinnost účastníka řízení, aby byl v situacích, ve kterých to zákon výslovně stanoví, zastoupen advokátem. V rakouské právní teorii jsou tyto případy nazvány termínem *Anwaltspflicht*, v německé *Anwaltszwang*, popř. *Anwaltserfordernis*. Rozdílné označení vyplývá nikoli z nestejného obsahu těchto pojmů, ale z mírné odlišnosti jazyka obou zemí, jejich používání je proto možné *promiscue*. Advokátem podle § 10 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii potom rozumíme toho, „kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.“ Zákon o advokacii dále stanoví škálu podmínek, po jejichž splnění Česká advokátní komora každého na jeho žádost do tohoto seznamu zapíše.

Je tedy vyžadováno, aby advokacii vykonávaly pouze osoby k tomu oprávněné. Hovoříme tak o exkluzivitě neboli jedinečnosti poskytování právních služeb stran advokátů, kteří jsou osobami práva znalými a jsou proto zařazeni u České advokátní komory jako veřejnoprávní korporace vykonávající veřejnou správu na úseku advokacie.

Osoby, které nesplňují zákonné podmínky pro výkon tohoto svobodného povolání, a přesto jej vykonávají, se označují za pokoutníky, vinkláře, činnost jimi prováděná potom za pokoutnictví, vinklářství. Pokoutnictvím tedy „jest sestavování spisův a podání k veřejným úřadům, provozovaná po živnostensku neoprávněně a za úplatu.“¹⁰ Právní úprava proto pamatuje na situace, kdy je pokoutník zvolen za obecného zmocněnce v občanském soudním řízení. V takovém případě soud rozhodne, že tento se jako zástupce nepřipouští (§ 27 OSŘ 1963). Pro vinkláře z jím provozované činnosti plynou i další negativní důsledky v podobě administrativněprávní sankce za přestupek (§ 52d zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii) nebo

¹⁰ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 20, Pohora-Q.* v. Praha: J. Otto, 1903, 1087 s. Dostupné z: databáze Národní knihovny České republiky – Knihovní fondy a služby.

trestněprávní sankce za trestný čin, je-li vinklářství prováděno ve větším rozsahu (§ 251 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník).

S obligatorní účastí advokáta v řízení je nerozlučně spjat pojem advokátského sporu, kterým Václav Hora nazýval ty spory, „v nichž jsou strany nuceny dáti se zastupovat advokáty, takže je v nich i osobní projednávání stran vyloučeno.“¹¹ Toto označení se používá dodnes. Jako souznačné pojmenování používá rakouská a německá právní nauka termín advokátského procesu (*Anwaltsprozess*) pro „spor, při němž musí být strany zastoupeny advokátem.“¹² Opositem vůči tomuto pojetí civilních sporů je *Parteiprozess* jako „spor, který mohou vést účastníci bez advokáta.“¹³

Můžeme tedy říci, že advokátní přímus představuje jisté omezení strany v řízení, a to ve dvou rovinách. Za prvé jí ukládá povinnost zvolit si zmocněnce a zadruhé jí předepisuje, kdo takovým zmocněncem může být.¹⁴

1.2 Podstata

Pojmovým prvkem civilního procesu jsou procesní subjekty, mezi které se řadí i účastníci řízení, bez kterých nemůže žádné civilní soudní řízení probíhat.¹⁵ Podle účinné právní úpravy musí být určitý subjekt nadán takovými vlastnostmi, aby s ním mohl soud jednat jako s účastníkem řízení, a to buď přímo anebo prostřednictvím zástupce.

První je způsobilost být účastníkem řízení neboli procesněprávní subjektivita (*Parteifähigkeit*). Tato vlastnost je základním předpokladem účastenství a vyjadřuje způsobilost účastníka řízení být nositelem procesních práv a povinností.¹⁶ Odvíjí se od právní osobnosti, přičemž může být přiznána i tomu, kdo jí obecně nedisponuje. Povšechně můžeme také říci, že se jedná o způsobilost být žalobcem či žalovaným.¹⁷

Druhou vlastností charakterizující účastníka řízení je procesní způsobilost (*Prozessfähigkeit*) označovaná též jako způsobilost jednat před soudem.¹⁸ Oproti

¹¹ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 40.

¹² ALEŠ, Martin. *Německo-český právní slovník.* Praha: Linde Praha, 1998, s. 36.

¹³ Tamtéž, s. 325

¹⁴ HORA: *Československé civilní právo...*, s. 39.

¹⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 44.

¹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 66 (§19).

¹⁷ FASCHING W., Hans. *Zivilprozeßrecht. Lehr- und Handbuch.* 2. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 172.

¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: SVOBODA a kol.: *Občanský soudní řád...*, s. 78 (§ 20).

procesněprávní subjektivitě nejde o předpoklad účastenství, ale o procesní podmínku pro to, zda bude soud jednat s účastníkem přímo, nebo prostřednictvím zástupce, nebude-li účastník řízení disponovat plnou procesní způsobilostí. Způsobilost samostatně jednat před soudem proto není odvislá od právní osobnosti, nýbrž od svéprávnosti, kterou fyzická osoba nabývá postupně, a to v závislosti na své volní a rozumové vyspělosti. Naproti tomu právnické osoby jakožto právní konstrukce, resp. fikce, nejsou „osobami svého práva,“ tzn. nejsou svéprávné, tedy ani procesně způsobilé. Jejich postavení se proto odvíjí od fyzických osob, které za ně jednají.¹⁹

Pokud však hovoříme o sporu s obligatorní účastí advokáta (v intencích inspiračních právních řádů a právního řádu platného na našem území do poloviny 20. století), je nutné, aby k výše uvedeným dvěma vlastnostem přistoupila vlastnost třetí, a sice tzv. *Postulationsfähigkeit* (*Verhandlungsfähigkeit*),²⁰ kterou se stejně jako procesní způsobilost rozumí „způsobilost jednat před soudem.“²¹ Můžeme tak říct, že se jedná o procesní způsobilost v užším slova smyslu, kterou disponují pouze advokáti jako osoby znající právo. V tomto případě se však nejedná o procesní podmínku, ale o podmínku účinnosti procesního úkonu jako o požadavek zajišťující řádný chod řízení.²² Jeho nenaplnění proto stíhá toho účastníka řízení, na jehož straně se takový nedostatek vyskytl.²³ Hlavním následkem absence zastoupení na straně žalobce je zpravidla po poučení o tomto nedostatku odmítnutí žaloby, na straně žalovaného je jím považování roku za zmeškaný, dostaví-li se na něj bez advokáta.

Vzhledem k výše uvedenému si pro ilustraci představme pětileté dítě, které bude vystupovat na straně žalobce. Jedná se o fyzickou osobu, která je bezpochyby způsobilá být účastníkem řízení (*parteilähig*), neboť má právní osobnost. Ale vzhledem ke svému věku se jedná o fyzickou osobu, která ještě nemohla nabýt plné svéprávnosti a není ani dostatečně procesně způsobilá (*prozessunfähig*). Podle platné právní úpravy s ní tak soud bude ve většině případů jednat prostřednictvím jejích rodičů jako procesně způsobilých zákonných zástupců. Pokud však bude zákonem uloženo povinné zastoupení advokátem, rodiče sice budou plně procesně způsobilí, ale nebudou moci sami jednat před soudem (*prozessfähig* ale *postulationsunfähig*). To bude moci pouze advokát, kterého rodiče svému pětiletému dítěti zvolí, popř. kterého ustanoví soud. Právě uvedené platí ovšem tehdy, jestliže ani jeden z rodičů nedosáhl předepsaného právního vzdělání.

¹⁹ Tamtéž, s. 89

²⁰ FASCHING: *Zivilprozeßrecht...*, s. 185.

²¹ ALEŠ: *Německo-český...*, s. 338.

²² FASCHING: *Zivilprozeßrecht...*, s.187.

²³ Tamtéž

1.3 Druhy

V rámci advokátního přímusu můžeme z teoretického hlediska rozlišovat dvě jeho podoby. První je tzv. absolutní advokátní přímus (*absolute Anwaltpflicht*), který ukládá povinnost účastníkům řízení nechat se zastupovat advokátem, přičemž se z této povinnosti nemohou vymanit, ledaže jim zákon přiznává osobní výjimku, např. z důvodu, že jsou sami advokáty.²⁴ Druhou podobou je tzv. relativní advokátní přímus (*relative Anwaltpflicht*), který účastníkům umožňuje činit procesní úkony samostatně. Pokud se však rozhodnou, že si zástupce zvolí, může jím být pouze advokát.²⁵ Václav Hora tyto případy označuje termínem „relativní nutnosti zastoupení advokátem.“²⁶

1.4 Smysl a účel

„Právo není samoučelné.“²⁷ Při tvorbě práva jako takového musí být účel brán v úvahu, neboť je předpokladem jeho normativní existence. „Každá právní regulace je zásahem do svobody, a proto musí být justifikována nějakým účelem, který ještě k tomu musí být legitimní.“²⁸ Zvláště v případě poněkud společensky citlivého advokátního přímusu tomu nemůže být jinak.

Požadavek legitimacy účelu právní regulace vylučuje demagogické námitky většiny laické veřejnosti vůči tomuto procesněprávnímu institutu, a sice že v současné době je advokátů až příliš a je proto nutné jim vytvořit nový zdroj obživy. Již Václav Hora poukazoval na to, že „odhodlá-li se zákon v některých případech nutiti strany k tomu, aby se daly zastupovati advokáty, nevychází – a nesmí vycházeti – snad z toho, aby bylo zjednáno a zaručeno příslušníkům advokátního stavu jisté zaměstnání a pramen výživy.“²⁹ Z obdobných důvodů je třeba odmítnout tvrzení, že „si Ministerstvo spravedlnosti od návrhu slibuje i to, že si občané díky zvýšeným nákladům předem pořádně rozmyslí, zda do soudního sporu vstoupí či nikoli.“³⁰ Smyslem úpravy advokátských sporů nemůže být ani to, aby nositelé subjektivních práv pro

²⁴ Tamtéž, s. 223

²⁵ Tamtéž

²⁶ HORA: *Československé civilní právo...*, s. 52.

²⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s.159.

²⁸ Tamtéž

²⁹ HORA: *Československé civilní právo...*, s. 51.

³⁰ ĎURÍKOVÁ, Zuzana. *Krok za krokem k novému civilnímu řádu soudnímu – tzv. advokátské spory* [online]. pravni prostor.cz, 11. května 2018 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/procesni-pravo/krok-za-krokem-k-novemu-civilnimu-radu-soudnimu-tzv-advokatske-spory>.

vidinu zvýšených nákladů rezignovali na jejich ochranu před soudem. Níže proto budou rozebrány legitimní argumenty hovořící ve prospěch úpravy obligatorního právního zastoupení před civilními soudy.

1.4.1 Rovnost stran

Zásada rovnosti je jednou z komponent práva na spravedlivý proces jako „souhrnu základních požadavků na způsob poskytování soudní ochrany.“³¹ Na ústavní úrovni je zakotvena v čl. 96 odst. 1 Ústavy³² a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práva a svobod.³³ Jedná se o pojetí rovnosti ve formálním smyslu, která je zajištěna již neexistencí jakýchkoli procesních zvýhodnění.³⁴ Nedochozí tak k zohlednění okolností způsobujících nerovnost materiální (faktickou), kterými mohou být věk, obecné znalosti, vzdělání či majetkové poměry a které nakonec mohou vyústit v nepříznivé rozhodnutí pro toho, na jehož straně se vyskytly.

OSŘ 1963 v některých svých ustanoveních sice pamatuje i na tyto situace, např. v § 138 v případě osvobození od soudních poplatků nebo v § 30 v případě ustanovení zástupce, jejichž uplatněním dochází k vyrovnání faktické majetkové nerovnosti, nicméně úplné osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li proto zvlášť závažné důvody.

Pro zajištění této formy rovnosti ve větší míře lze využít právě povinného zastoupení advokátem. V takovém případě proti sobě ve sporu stojí dvě strany, kdy jedna může být sice fakticky znevýhodněna, ale obě z nich jsou zastoupeny osobami, které dosáhly určitého stupně vzdělání a mají tak právní znalosti potřebné pro vedení celého sporu. Dochází tak k výraznému potlačení materiální (faktické) nerovnosti mezi stranami v řízení. František Zoulík k tomu dodává, že „oboustranné advokátní zastoupení vyrovnává šance fakticky nerovných odpůrců, když vedení jejich procesního postupu je profesionalizováno.“³⁵

1.4.2 Zahájení a průběh řízení

Právní úprava, ať hmotná či procesní, představuje pro laika spleť tisíců ustanovení, které bez jejich podrobnější znalosti nemůže sám aplikovat. Nejinak tomu může být i v případě

³¹ KŘIVÁČKOVÁ PETROV, Jana. In: ŠÍNOVÁ kol.: *Civilní proces...*, s. 18.

³² Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.

³³ Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.

³⁴ ZOULÍK, František. Rovnost stran a profesionalita v civilním procesu (K problematice tzv. advokátského procesu). *Bulletin advokacie*, 1999, č. 1-2, s. 7-20.

³⁵ Tamtéž

civilního práva procesního, které jako samostatné právní odvětví obsahuje pojmy a instituty pro něj typické, jejichž neznalost či nesprávná aplikace mohou mít fatální následky v podobě neúspěchu ve věci samé. Taková právní úprava proto klade poměrně vysoké nároky na procesní postup účastníků, kteří, byť nejsou z pohledu hmotného práva v nevýhodě, budou ve sporu neúspěšní, a to ze zcela formálních důvodů.³⁶ Takový jev je zcela jistě nežádoucí, především „z hlediska negativních společenských dopadů, mezi které lze nepochybně počítat i podkopání důvěry veřejnosti v právní stát a ve férovost soudního procesu.“³⁷ Jistým řešením by se zdálo zjednodušení, laicizace právní úpravy do takové míry, že i právní laik by byl schopen řízení od počátku až do jeho konce zdárně vést. Jedná se však o představu poněkud utopistickou, neboť právo jako vědní disciplínu nelze takto simplifikovat. Snahy o jakési zjednodušení procesních pravidel byly patrné zejména v polovině 20. století, kdy ze společensko-politických důvodů bylo od obligatorního právního zastoupení upuštěno. Nicméně právně nevzdělané osoby nebyly ani tak schopny tato pravidla aplikovat v praxi, proto byla do právního řádu zakotvena široká poučovací povinnost soudu, která však není příliš slučitelná s jeho postavením jako nezávislým a nestranným orgánem veřejné moci vykonávajícím soudní moc, který musí dbát o zachování zásady rovnosti.³⁸ Soud má být v pozici nezúčastněného třetího rozhodujícího spor, který před něj přednesly jeho strany.³⁹

Advokátní přímus proto nachází své uplatnění již v předprocesní fázi, kdy je věc ze strany potencionálního účastníka řízení předložena advokátu. Ten jako osoba znající právo posoudí skutkovou a právní stránku věci a zváží, zda je namístě zahájit řízení.⁴⁰ Hans Fasching označuje advokáta v tomto stádiu přímo za filtr, který přispívá k nepřetížení soudů tím, že možnému účastníku rozmluví zahájení a vedení neúčelného civilního řízení.⁴¹ Václav Hora shodně poznamenává, že „procesní látka, dříve, než bude předložena soudu, by měla být právnicky promyšlena, odborně zpracována a uspořádána.“⁴² Ještě, než dojde k zahájení samotného řízení, úloha advokáta spočívá rovněž v působení ke smírnému vyřízení věci.⁴³

³⁶ VYCHOPENĚ, Martin. *Advokátský proces?!* [online]. epravo.cz, 30. dubna 2013 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/efocus/advokatsky-proces-91196.html>.

³⁷ ŠRÁMEK, Dušan. *Povinnost být zastoupen advokátem by se mohla v budoucnu rozšířit* [online]. cak.cz, 3. listopadu 2014 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=13604>.

³⁸ Ministerstvo spravedlnosti. *Ideová východiska věcného záměru civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 2017 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz/ideova-vychodiska/>.

³⁹ ZOULÍK: *Rovnost stran a profesionalita...*, s. 12.

⁴⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1-2, s. 11-21.

⁴¹ FASCHING: *Zivilprozeßrecht...*, s. 222.

⁴² HORA: *Československé civilní právo...*, s. 51.

⁴³ Tamtéž, s. 52

Pokud nakonec dojde k podání žaloby, advokát sám nejlépe ví, jak koncipovat její obsah, jaké důkazy navrhnout apod. „Obdobně to platí pro vyjádření žalovaného k žalobě, resp. vůbec pro způsob vedení sporu a veškerou procesní činnost stran.“⁴⁴ V praxi totiž mnohdy dochází k tomu, že jsou soudu doručována různá podání obsahující chyby či nedostatky, které je třeba napravit. K tomu soud poskytne dotčenému účastníku přiměřenou lhůtu, čímž tak dochází k oddálení vydání konečného rozhodnutí, resp. prodloužení celého řízení a zvýšení jeho nákladů. „Povinné zastoupení advokátem z tohoto hlediska přispívá procesní ekonomii a ochraně zájmů strany.“⁴⁵

Na tomto místě je rovněž třeba připomenout, že advokátům je Ministerstvem vnitra automaticky po jejich zápisu do Seznamu advokátů vedeného Českou advokátní komorou zřizována datová schránka, která je elektronickým úložištěm zejména pro doručování orgány veřejné moci a provádění úkonů vůči těmto orgánům (§ 2 zákona č. 300/2008 Sb., elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů). V případě civilního řízení soudního by tak nevznikaly problémy s doručováním písemností přímo účastníkovi, který datovou schránku zřízenou mít nemusí, neboť by byly doručovány jejich prostřednictvím právě právnímu zástupci, kterému je naopak zřízena povinně, což by nepochybně přispělo k rychlejšímu průběhu celého řízení.

Na průběh konkrétního soudního roku bez a s přítomností advokáta dále soustředí pozornost ve svém díle Georg Neumann.⁴⁶ V případě, že se účastník dostaví na nařízené jednání bez právního zástupce, může se stát, že nedostojí povinnosti tvrzení natož důkazní, a to buď z důvodu úmyslného zamlčení určitých skutečností, které pokládal nesprávně za nepodstatné, nebo z důvodu „nedostatečné duchapřítomnosti,“ kdy si na rozhodné skutečnosti ani nevzpomněl, což vede k jeho neúspěchu ve věci.⁴⁷ Neumann dále poukazuje na rivalitní postavení účastníků. To se může negativně projevit na nařízeném soudním jednání, kdy je práce soudu ztížena tím, že místo vyličení skutečností důležitých pro dané řízení stran každého z účastníků mezi nimi probíhá jakási nechtěná diskuze, v rámci které žalovaný v rozrušení či rozčilení reaguje na žalobce a naopak, což komplikuje soudu jeho práci.⁴⁸ V případě advokátního přimusu tento problém odpadá, neboť advokát „v jím řízeném a jasném přednesu

⁴⁴ LAVICKÝ a kol.: *Věcný záměr civilního řádu...*, s. 16.

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ NEUMANN, Georg. *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen vom 1. August 1895. Band 1. 2. umgearbeitete Auflage.* Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1908, s. 521-522.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

vše důležité ve správný čas a na správném místě soudci sdělí, navrhne vhodné důkazy a tím velmi ulehčí a urychlí soudní rok.“⁴⁹

Právě uvedené však neznamená naprostou účastníkovu pasivitu v řízení, není tzv. němou asistencí advokáta (*stumme Assistenz*),⁵⁰ nýbrž se v jeho doprovodu může dostavit k soudu a tam činit ústní prohlášení. Zde tak nachází své uplatnění procesní způsobilost (*Prozessfähigkeit*), kdy takto činit může pouze osoba plně procesně způsobilá, tzn. buď sám účastník, nebo v případě jeho procesní nezpůsobilosti jeho zástupce (dle příkladu uvedeného výše to budou rodiče jako zákonní zástupci nezletilého).

Vše výše uvedené se notně projeví i v obsahu rozhodnutí ve věci samé. Pokud totiž byly soudu vylíčeny všechny rozhodné skutečnosti a předloženy důkazy je prokazující, odůvodnění rozhodnutí bude přesvědčivější a může tak účastníky ovlivnit v jejich dalším postupu, zejména zda takové rozhodnutí zpochybní u odvolacího, příp. dovolacího soudu.

1.5 Soulad s právním řádem

Úprava advokátního přímusu v procesním předpise nepochybně představuje, jak bylo uvedeno již výše, zásah do svobody, resp. její omezení spočívající v nemožnosti zvolit si za zástupce jakoukoli plně procesně způsobilou osobu (*Prinzip der Vertretungsfreiheit*).

V případě povinnosti nechat se před civilními soudy zastupovat advokátem může být spatřován zásah do práva na přístup k soudu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod⁵¹ a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁵² Evropský soud pro lidská práva však uzavřel, že se nejedná o právo absolutní, implicitně jsou připuštěna jistá omezení.⁵³ V dalším rozhodnutí uvedl, že taková omezení musí sledovat legitimní cíl a musí mezi nimi a cíli, kterých má jimi být dosaženo, existovat rozumný vztah proporcionality.⁵⁴ Současně se však nesmí jednat o překážky v přístupu k soudu, jež by zasahovaly do samé podstaty tohoto práva.⁵⁵ Na základě judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze tedy

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

⁵² Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

⁵³ Rozsudek senátu ESLP ze dne 21. 2. 1975, *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, (1976) 1 EHRR 524.

⁵⁴ Rozsudek senátu ESLP ze dne 28. 5. 1985, *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, (1985) 7 EHRR 528.

⁵⁵ Rozsudek senátu ESLP ze dne 27. 8. 1991, *Philis proti Řecku*, č. 12750/87; 13780/88; 14003/88, (1991) ECHR 38.

dospět k závěru, že advokátní přímus splňující požadavky v ní vyjádřené neodporuje Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

K obdobným závěrům dospěly i vrcholné soudy zemí, které mají s obligatorní účastí advokáta před civilními soudy dlouholeté zkušenosti. Nejvyšší soudní a kasační dvůr Rakouské republiky dospěl k závěru, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy nederoguje ustanovení o povinném právním zastoupení.⁵⁶ Rovněž Spolkový soudní dvůr Německé spolkové republiky vyjádřil jeho slučitelnost s německým právním řádem, jelikož přispívá ke kvalitě a fungování právní ochrany, a tím k udržení ústavního pořádku.⁵⁷

Vzhledem k výše uvedenému mám za to, že v případě obsažení tohoto institutu splňujícího požadavek zachování práva na přístup k soudu v novém procesním přepise ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, na kterou Ústavní soud v mnohých svých rozhodnutích odkazuje,⁵⁸ bude zastáván totožný názor a Ústavní soud neoznačí úpravu advokátského sporu v civilním řádu soudním za ústavně nekonformní.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudního a kasačního dvora Rakouské republiky ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. 1Ob41/05v.

⁵⁷ Usnesení Civilního senátu Spolkového soudního dvora Spolkové republiky Německo ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. IX ZR 220/12.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2018, sp. zn. IV.ÚS 3359/17, body 19-20.

2. Historický exkurz

Jak bylo naznačeno v úvodu i v předcházející kapitole, úprava advokátního přímusu před civilními soudy není a nebyla našemu právnímu řádu cizí. V obdobném rozsahu, v jakém je jeho znovuzavedení navrhováno, platilo nucené právní zastupování od konce 19. století do poloviny 20. století, v následujících letech z důvodu společensko-politických změn od něj bylo naopak upuštěno, a to až do 90. let, kdy bylo spolu s úpravou dovolání jako mimořádným opravným prostředkem do procesního kodexu opět vneseno. Vzhledem k vhodnosti přiblížení celé problematiky z hlediska historického, je proto na tomto místě pojednáno o vývoji tohoto procesněprávního institutu.

2.1 Období monarchie

Jako o předchůdci „moderních“ kodexů civilního práva procesního můžeme hovořit o tzv. josefinském civilním řádu soudním přijatém císařem Josefem II. v roce 1781, který představoval první samostatný kodex tohoto právního odvětví.⁵⁹

Takto přijatý josefinský civilní řád soudní platil ve více či méně upravené podobě přes 100 let. Avšak vzhledem k výrazné změně společenských poměrů, zejména ve 2. polovině 19. století, vyžadovala situace rozsáhlou změnu právního řádu. Civilního práva procesního pro předlitavskou část monarchie, ke které náležely i české země, se týkala tzv. velká procesní reforma z roku 1895, která sestávala z přijetí zákona č. 111/1895 ř. z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních – tzv. jurisdikční norma, zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (dále jen jako „ČŘS 1895“) a zákona č. 79/1896 ř. z., o řízení exekučním a zjišťovacím, které nabyly účinnosti k 1. 1. 1898.⁶⁰

Nejdůležitějším z této trojice zákonů byl nepochybně ČŘS 1895⁶¹, který kromě nahrazení zastaralé josefinské úpravy pokračoval i v trendech jí založených jako bylo uplatňování zásady dispoziční a projednací. Novinkou, kterou přinesl nový procesní předpis, se

⁵⁹ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Encyklopedie českých právních dějin. XI. svazek, Řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s 63.

⁶⁰ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK, Ladislav a kol. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s 503.

⁶¹ Úplné znění zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních. In: SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Právní úprava civilního řízení (Historie a současnost). I. část*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 58-161.

stalo prosazení zásady ústnosti (§ 176 ČŘS 1895) a zásady volného hodnocení důkazů (§ 272 ČŘS 1895), jež se postupem času staly civilnímu soudnímu řízení imanentní.

Mimo výše uvedené změny s sebou nová úprava přinesla i nový institut, a to povinné právní zastoupení v určitých věcech. V § 27 ČŘS 1895 se uvádělo, že „před sborovými soudy první stolice, před samosoudci, kteří jsou povoláni u těchto sborových soudů k výkonu soudní pravomoci a přede všemi soudy vyšší stolice, se musí dáti strany zastupovati advokáty (proces advokátský).“ Absolutní advokátní přímus byl tak stanoven pro řízení před sborovými soudy první stolice, kterým odpovídaly soudy krajské, a před všemi soudy vyšší stolice, mezi které patřily soudy zemské, vrchní zemské a Nejvyšší soud. Jedinými soudy, před kterými mohli účastníci jednat samostatně, byly ty okresní. Jejich věcná příslušnost se však dle § 49 bodu 1 jurisdikční normy⁶² omezovala na „rozepře o nároky z práv majetkových počítajíc v to i rozepře k rozkaznímu řízení patřící, jakmile předmět sporu na penězích nebo na peněžní hodnotě nepřesahuje částku 500 zlatých;“ bez ohledu na hodnotu sporu byly dále věcně příslušné k rozhodování sporů ze smluv nájemních či námezdních. Ve sporech z těchto smluv, i když jeho hodnota přesáhla 500 zlatých, mohli tedy účastníci jednat samostatně. Nicméně v situaci, kdy by se v těchto případech rozhodli pro zvolení zmocněnce, tak dle § 29 ČŘS 1895 „v místech, kde sídlí alespoň dva advokáti, mohou býti za zmocněnce ustanoveni toliko advokáti.“ Úprava obsažená v ČŘS 1895 ve spojení s tou v jurisdikční normě tak v sobě kombinovala absolutní a relativní advokátní přímus. V ostatních případech projednávaných před okresními soudy mohla být za zmocněnce zvolena každá svéprávná osoba.

V § 28 ČŘS 1895 byly následně stanoveny osobní výjimky z povinnosti právního zastupování týkající se právně vzdělaných osob jako jsou advokáti sami, notáři a osoby způsobilé k vykonávání soudcovského úřadu.

Takto poměrně široce nastavený advokátní přímus zůstal zachován ještě několik desetiletí po zániku císařství.

2.2 Období první republiky

Za účelem předejití vzniku právního vakua na území nově vzniklého státu v roce 1918, byl pod vedením budoucího ministra financí Aloise Rašína vytvořen zákon č. 11/1918 Sb., o

⁶² Úplné znění zákona č. 111/1895 ř. z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních [online]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18950004&seite=00000365>.

zřízení samostatného státu československého – tzv. recepční norma, jejíž čl. 2 stanovil, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“

Tímto krokem byla sice zachována materiální kontinuita právního řádu, ale zároveň navozen stav právního dualismu,⁶³ jelikož na územích Slovenska a Podkarpatské Rusi, která za dob monarchie náležela Zalitavsku, dále platily právní předpisy zalitavské, tak na území českých zemí to byly právní předpisy předlitavské, včetně ČRS 1895 a jurisdikční normy.

Hlavním úkolem v právní oblasti proto bylo vytvořit jednotné právo pro celé Československo. Unifikačních prací týkajících se civilního práva procesního se chopil již několikrát zmíněný významný procesualista Václav Hora, pod jehož vedením vznikl návrh textu jednotného civilního soudního řádu, který byl ke schválení připraven již na konci 20. let.⁶⁴ Jak se uvádí v úvodu této práce, úprava procesní jde ruku v ruce s tou hmotněprávní, a tak k přijetí takto vypracovaného zákona upravujícího civilní řízení soudní mohlo dojít současně s jednotnou úpravou materiální. Vládou byly proto až na konci 30. let zákonodárnému sboru předloženy návrhy jednotného občanského zákoníku a civilního řádu soudního (dále jen jako „ČRS 1937“).⁶⁵

ČRS 1937 vycházel z původní rakouské úpravy, a to i v oblasti zastupování, když v § 25 odst. 1 stanovil, že „strany jsou povinny dáti se ve sporech zastupovati advokáty před krajskými soudy a přede všemi soudy vyšší stolice (spor advokátský).“⁶⁶ Důvodová zpráva k tomu dodává, že „se zásadou o nuceném zastupování stran nebylo hnuto přes to, že v novější době ozývají se v literatuře ostré hlasy proti zákonnému stanovení povinnosti stran, dáti se zastupovati advokáty ..., činí se tak v zájmu soudnictví samého. Neboť není pochybnosti o tom, že součinnost advokátů může přispěti značně jak k usnadnění celého jednání, tak i k nalezení správného rozhodnutí.“⁶⁷ Absolutní advokátní přímus by tak dle návrhu zůstal zachován pro řízení před krajskými soudy a soudy vyšší stolice. Na řízení před okresními soudy by se však nevztahoval vůbec. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že „myšlenka neomezovati strany příkazem, aby se daly zastupovati advokátem, i tam, kde se toho nejeví věcná potřeba, dochází v osnově výrazu také tím, že osnova nepřijímá ustanovení, podle něhož strany musí si u okresních soudů za určitých podmínek, zřídití advokáta, nechtějí-li jednati osobně.“⁶⁸ Právní

⁶³ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK a kol.: *České právní...*, s. 412.

⁶⁴ Tamtéž, s. 505

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Vládní návrh civilního řádu soudního z roku 1937 [online]. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0431_05.htm.

⁶⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu civilního řádu soudního z roku 1937 k § 24-38 [online]. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0431_23.htm.

⁶⁸ Tamtéž

úprava obsažená v ČŘS 1937 tak spočívala pouze na absolutním advokátním přímusu, když od toho relativního zcela upouští.

Podobně jako ČŘS 1895 upravoval i ČŘS 1937 osobní výjimky z nuceného právního zastupování, avšak poněkud v širším rozsahu. Tyto výjimky se vztahovaly na soudce z povolání, státní zástupce, advokáty, notáře, vysokoškolské profesory práv a osoby způsobilé vykonávat soudcovský úřad, advokacii nebo notářství (§ 26 odst. 1 ČŘS 1937). Avšak i těmto osobám mohla být soudem nařízena povinnost nechat se právně zastoupit v případě, že v absenci advokáta shledal nepříznivý vliv na postup jednání (§ 26 odst. 2 ČŘS 1937).

Z důvodu eskalace napětí v Evropě a nakonec 2. světové války však nedošlo k projednání a schválení nového procesního kodexu. ČŘS 1895 tak zůstal v platnosti až do změny společenských poměrů v poválečných dobách.

2.3 Období komunismu

Po roce 1945 se svět musel vypořádat se vznikem nového společenského uspořádání. S rokem 1948 přišlo vítězství komunistické ideologie, jejíž součástí bylo marxisticko-leninsko-stalinské učení a s ním i nové chápání úlohy státu a práva,⁶⁹ které se považovalo pouze za vůli vládnoucí buržoazní třídy povýšenou na zákon.⁷⁰ Proletáři tak měli prosadit diktaturu, byť krátkodobou, jejímž účelem se stalo postupné odstranění státu a práva, a nakonec nastolení tzv. beztřídní společnosti; toto období je proto nazýváno jako období odumírání státu a práva.⁷¹

2.3.1 Zákon o zlidovění soudnictví

Civilního práva procesního se výrazně dotklo přijetí zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví,⁷² který s sebou přinesl řadu podstatných změn, jako bylo zjednodušení soudní soustavy a nahrazení třístupňového soudnictví dvoustupňovým, zavedení soudců z lidu jako právních laiků podílejících se na rozhodovací pravomoci soudu, jakož i zrušení četných ustanovení stále platné jurisdikční normy i ČŘS 1895 včetně ustanovení § 27 o povinném právním zastoupení (§ 142 bod 8 a 9 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví), která

⁶⁹ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK a kol.: *České právní...*, s. 553.

⁷⁰ PŘIBÁŇ, Jiří. In: BOBEK, Michal a kol. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 45.

⁷¹ Tamtéž

⁷² Úplné znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. In: SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Právní úprava civilního řízení (Historie a současnost). II. část*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 448-474.

nahradil vlastními. V § 39 odst. 1 se uvádí, že „v řízení před soudy první stolice nejsou strany (účastníci) povinny se dát zastupovat advokátem; nepřesahuje-li hodnota předmětu sporu 5.000 Kčs, je v pracovních sporech zastoupení advokátem vyloučeno. V odvolacím řízení musí strany být zastoupeny advokátem, v pracovních sporech však mohou být zaměstnanci zastoupeni i práva znalými zaměstnanci jednotné odborové organizace.“ Oproti ČŘS 1895 tedy došlo k upuštění od povinnosti právního zastoupení advokátem v řízeních před soudy 1. stupně, ať už se jednalo o soudy okresní či krajské. Tato povinnost zůstala zachována pouze pro řízení odvolací s výjimkou věcí vyplývajících z pracovního práva, kdy zaměstnanec mohl být zastoupen i členem odborové organizace s právním vzděláním. Můžeme tak hovořit o jakémsi „okleštěném“ absolutním advokátním přímusu pouze pro druhou instanci.

2.3.2 Občanský soudní řád z roku 1950

ČŘS 1895 byl plně nahrazen zanedlouho zákonem. č. 142/1950 Sb., o konání v občianskych právnych veciach (dále jen jako „OSŘ 1950“), který ve sbírce zákonů vyšel pouze ve slovenském jazyce.⁷³ Až tímto zákonem došlo k odstranění právního dualismu v oblasti civilního práva procesního a k zpřehlednění do té doby roztržité civilněprocesní materie.⁷⁴ Takovouto změnu bylo nutné provést, neboť právní úprava platná do té doby vykazovala všechny znaky buržoazního procesního práva,⁷⁵ a proto „hlboké hospodárske premeny, ktoré súvisia s revolučným prechodom od spoločnosti kapitalistickej ku spoločnosti socialistickej, sa odrážajú v občianskom práve a neostávajú samozrejme bez vplyvu ani na úpravu civilných procesných predpisov.“⁷⁶

Vůdčí zásadou civilního řízení soudního se proto stala zásada materiální pravdy doplněná zásadou vyhledávací, na základě jejichž uplatnění měl soud vždy zjistit skutečný stav věci a za tímto účelem provádět i důkazy účastníky nenavržené (§ 59 ve spojení s § 88 odst. 2 OSŘ 1950). Došlo tak k maximálnímu potlačení zásady formální pravdy, které „nejde o zistenie skutočných pomerov medzi občanmi, ale uspokojuje sa s tým, že zabezpečuje tzv. formálnu istotu,“⁷⁷ a k upuštění od institutů ji ztělesňujících (např. rozsudek pro zmeškání či uznání).⁷⁸

⁷³ Tamtéž, s. 475-577

⁷⁴ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK a kol.: *České právní...*, s. 627.

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., o konání v občianskych právnych veciach [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm.

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ NOVÝ, Zdeněk. In: BOBEK a kol.: *Komunistické právo ...*, s. 519.

Další výraznou změnou bylo zakotvení široké poučovací povinnosti soudu vůči účastníkům řízení (§ 7 OSŘ 1950). Buržoazní soud se zaměřoval proti zájmům pracujícího lidu, kdežto lidově demokratický soud tyto zájmy hájil, a proto každého účastníka informuje „o jeho procesních právech a procesních povinnostech. Taký občan nesmie byť poškodený len preto, že nemá dostatočné všeobecné vzdelanie (či už školské alebo mimoškolské) alebo odborné právnické vedomosti.⁷⁹

Právě uvedené změny se notně projeví i v oblasti zastupování; zmocněncem totiž mohla být každá bezúhonná svéprávná osoba, která není pokoutníkem (§ 32 odst. 1 OSŘ 1950). Důvodová zpráva k tomu dodává, že „pre pracujúceho človeka znamenalo vedenie sporov do vyšších inšancií často ohrozenie jeho hmotnej existencie. Zákon totiž predpisoval pre sborové súdy prvej stolice a pre súdy vyšších stolíc povinné zastupovanie advokátom.“⁸⁰ Tento postup socialistického zákonodárce byl ospravedlněn právě uplatňováním zásady materiální pravdy a široké poučovací povinnosti vůči pracujícím občanům neznajícím právo.⁸¹

Takto koncipovaný OSŘ 1950 nabyl účinnosti 1. 1. 1951. Advokátní přímus byl tak přesně po 53 letech své existence z předpisů upravujících řízení před civilními soudy zcela odstraněn.

2.3.3 Občanský soudní řád z roku 1963

OSŘ 1950 nahradil po nedlouhé době jeho existence nový zákon, a to již zmíněný, dodnes platný a účinný OSŘ 1963. 50. léta 20. století totiž představovala tzv. přechodné období od kapitalismu k socialismu, čemuž odpovídala i právní úprava, která tak byla považována rovněž za přechodnou.⁸²

V roce 1960 byl proto přijat ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, která ve své preambuli stanovila, že „československý stát, ve který se zorganizoval pracující lid v čele s dělnickou třídou, stal se lidovou organizací v nejvlastnějším slova smyslu – socialistickým státem.“

„Dosažení“ socialismu si pochopitelně vyžádalo změny i v oblasti civilního procesu. Důvodová zpráva k OSŘ 1963 k tomuto uvádí, že „v současné době je občanský soudní řád

⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., o konaní v občianskych právnych veciach [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm.

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ Tamtéž

⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_08.htm.

překonán vývojem natolik, že je třeba nahradit jej novým zákonem, neboť pronikavé změny, k nimž došlo, vyžadují i podstatnější zásahy do úpravy občanského soudního řízení.“⁸³

OSŘ 1963, jehož hlavním inspiračním zdrojem se staly zásady občanského soudního řízení SSSR z roku 1961,⁸⁴ spočíval stejně jako jeho předchůdce především na zásadě materiální pravdy, která byla zakotvena jako jedna z vůdčích zásad soudnictví až na ústavní úrovni (čl. 103 Ústavy Československé socialistické republiky).⁸⁵ Hlavním cílem OSŘ 1963 bylo výrazné zjednodušení úpravy občanského soudního řízení. Oproti OSŘ 1950 tak došlo k redukci celkového počtu ustanovení téměř o 300, a to zejména odstraněním celé zvláštní části upravující odchylky od obecné úpravy či zakotvením jediného opravného prostředku.⁸⁶

Co se týká zastoupení účastníků řízení, OSŘ 1963 rozeznával (obdobně jako dnes) zástupce na základě zákona, na základě plné moci a na základě rozhodnutí soudu. O povinném právním zastoupení OSŘ 1963 i důvodová zpráva mlčely, pouze se uvádělo, že všichni účastníci se mohou nechat zastoupit, zástupcem bude zpravidla advokát, ale může jím být každý občan způsobilý k právním úkonům.⁸⁷ Tento přístup je pochopitelný z důvodu uplatňování zásady materiální pravdy, široké poučovací povinnosti soudu a zjednodušení celého procesního předpisu a řízení vůbec.

Změnu přinesla až jedna z novel OSŘ 1963 po roce 1989 provedená zákonem č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád a který nabyl účinnosti k 1. 1. 1992. Touto novelou bylo do OSŘ 1963 vneseno dovolání jako mimořádný opravný prostředek jímž došlo k nahrazení stížnosti pro porušení zákona obsažené v části čtvrté hlavě třetí OSŘ 1963 (bod 106 zákona č. 519/1991 Sb.).

Nově bylo mimo jiné stanoveno, že „dovolatel musí být zastoupen advokátem nebo komerčním právníkem, pokud nemá právnické vzdělání buď sám nebo jeho zaměstnanec (člen), který za něj jedná“ (§ 241 odst. 1 OSŘ 1963 ve znění zákona č. 519/1991 Sb.). Od 1. 1. 1992 tedy došlo k znovuzavedení advokátního přímusu pro občanské soudní řízení, konkrétně pro řízení o dovolání, o kterém rozhoduje Nejvyšší soud jako vrcholný soudní orgán ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení.

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ VOJÁČEK, Ladislav. In: VOJÁČEK a kol.: *České právní...*, s. 629.

⁸⁵ V řízení postupují soudy tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něho vycházejí.

⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_08.htm

⁸⁷ Tamtéž

3. Advokátní přímus *de lege lata*

Předchozí kapitola přiblížila problematiku nuceného právního zastoupení před civilními soudy z historického hlediska od konce 19. století do 90. let minulého století. V této části se práce zabývá advokátním přímusem tak, jak je zakotven v platném a účinném právním řádu, zejména u dovolání upraveného v části čtvrté hlavě třetí OSŘ 1963, ale ve zkratce i mimo civilní řízení soudní, konkrétně v řízení před Ústavním soudem, Nejvyšším správním soudem a obecně v trestním řízení.

3.1 Řízení o dovolání dle OSŘ 1963

Dovolání je vedle žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost jedním z mimořádných opravných prostředků upravených v platném a účinném OSŘ 1963, jímž lze napadnout pouze pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 OSŘ 1963). Mimořádnost dovolání je spatřována zejména v tom, že dovolání zakládá přezkum pravomocných rozhodnutí, v přísně definované přípustnosti, v omezeném výběru dovolacích důvodů a povinném zastoupení dovolatele.⁸⁸

O dovolání proti rozhodnutí krajských nebo vrchních soudů jako soudů odvolacích rozhoduje Nejvyšší soud České republiky (§ 10a OSŘ 1963), čímž zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení (§ 14 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů). V případě dovolání tak hovoříme o centrálním devolutivním účinku.

Vedle požadavku na splnění tzv. objektivních a subjektivních předpokladů přípustnosti dovolání⁸⁹ je třeba, aby na straně dovolatele byla splněna speciální procesní podmínka řízení, kterou je povinné zastoupení advokátem, příp. notářem, pokud není dána některá ze subjektivních výjimek z této povinnosti. Práce se v dalších pasážích řízení o dovolání jako takovým již nezabývá, neboť by toto značně přesahovalo její rámec.

⁸⁸ VOJTEK, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 986 (§ 236).

⁸⁹ HAMULÁKOVÁ, Klára. In: ŠÍNOVÁ kol.: *Civilní proces...*, s. 444.

3.1.1 Nucené právní zastoupení v řízení o dovolání

§ 241 odst. 1 OSŘ 1963 předepisuje dovolateli povinnost nechat se zastupovat advokátem nebo notářem. Advokát jako osoba zapsaná v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou může být tímto zástupcem vždy, notář pouze v rozsahu svého oprávnění stanoveného v § 3 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích o jejich činnosti. Zákonodárce tak činí za účelem jednak kvalifikované ochrany zájmů dovolatele, jednak plynulosti a rychlosti dovolacího řízení.⁹⁰

Tato podmínka bude zpravidla splněna udělením plné moci osobě, která je advokátem, popř. notářem, ale může se tak stát i na základě zákona, kdy touto osobou bude zákonný zástupce nebo opatrovník dovolatele, příp. na základě rozhodnutí soudu o ustanovení zástupce dle § 30 OSŘ 1963.⁹¹ Zastoupení je následně nutné soudu doložit.⁹² Děje se tak převážně předložením listiny toto zastoupení prokazující, která tvoří přílohu podaného dovolání.

V případě plné moci je na tomto místě třeba upozornit na § 28 odst. 6 OSŘ 1963, který říká, že „nevyplývá-li z plné moci něco jiného, tato zaniká dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo skončeno řízení, pro něž byla udělena.“ Tímto rozhodnutím je rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž dovolání směřuje (s výjimkou rozhodnutí uvedených v § 238a OSŘ 1963). Nebyla-li tak již v nalézacím či odvolacím řízení předložena soudu plná moc, ze které by vyplývalo, že zastoupení právní mocí rozhodnutí nekončí, což typicky splňuje tzv. generální plná moc, ve které není vymezen rozsah procesních úkonů, ke kterým je zmocněnec zmocněn, ani řízení, pro které byla udělena, je třeba udělit plnou moc novou speciálně pro dovolací řízení.⁹³ K obdobným závěrům dospěl Ústavní soud ve vztahu k zastoupení účastníka řízení na základě rozhodnutí soudu dle § 30 OSŘ 1963, a sice že „z dikce usnesení, jímž byl stěžovateli ustanoven zástupce "k ochraně jeho zájmů v této věci", nelze dovozovat, že by v usnesení ustanovený advokát byl zavázán k zastupování žalobce (stěžovatele) po právní moci rozhodnutí, jímž se dané řízení končí.“⁹⁴ I v tomto případě zastoupení zaniká právní moci rozhodnutí, jímž se řízení končí a pro něž byl zástupce soudem ustanoven.

V literatuře se objevují dva názorové proudy, zda se povinné zastoupení vztahuje pouze na fázi sepsání dovolání, resp. jeho podání, nebo na celé dovolací řízení. První z nich zastává

⁹⁰ JAKŠIČ, Vít. In: DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 1240 (§ 241).

⁹¹ HAMULÁKOVÁ, Klára. In: ŠÍNOVÁ kol.: *Civilní proces...*, s. 453.

⁹² Tamtéž

⁹³ VOJTEK, Petr. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha IV. § 201 – 2501 občanského soudního řádu*. 2. vydání. Praha: Wolter Kluwer, 2016, s. 192 (§ 241).

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2008, sp. zn. II.ÚS 3035/07, bod V.

Mojmír Putna a Vít Jakšič, když výslovně říkají, že požadavek povinného zastoupení platí jen pro podání dovolání.⁹⁵ ⁹⁶ Mojmír Putna však současně upozorňuje, že samotné podání dovolání je nutno chápat v širším slova smyslu, a to tak, že „zahrnuje též podání, kterým se odstraňují případné vady v náležitostech dovolání, podání, kterým se dovolání omezuje nebo doplňuje, nebo podání, kterým se disponuje rozsahem dovolání, jeho důvody či dovolacím návrhem.“⁹⁷ Klára Hamuláková naopak uvádí, že tato podmínka musí být splněna po dobu celého dovolacího řízení.⁹⁸ Lze uvažovat, že povinnému zastoupení je učiněno zadost již podáním dovolání právně erudovanou osobu, když jeho primárním účelem je, aby dovolání vyhovovalo formálním požadavkům na něj kladeným, ale je třeba přisvědčit spíše názoru druhému, neboť považujeme-li povinnost právního zastoupení za procesní podmínku, byť zvláštní, soud k jejímu splnění přihlíží kdykoli za řízení (§ 103 OSŘ 1963). Výjimkou z tohoto pravidla je pouze zkoumání místní příslušnosti (§ 105 odst. 1 OSŘ 1963).

Z dikce zákona explicitně vyplývá, že povinnost právního zastoupení se vztahuje pouze na dovolatele, nikoli na ostatní účastníky řízení. Toto se jeví jako správné, neboť jediný procesní úkon, který účastníci stojící na druhé straně mohou učinit, je vyjádření k dovolání, které mohou sepsat bezpochyby sami.⁹⁹ Je-li však dovolatelů více, musí být tato procesní podmínka splněna u každého z nich samostatně, a to bez ohledu na to, zda se jedná o samostatné nebo nerozlučné společenství dle § 91 OSŘ 1963.¹⁰⁰ To samozřejmě nebrání tomu, aby dovolatelé měli stejného právního zástupce.

§ 241 odst. 4 OSŘ 1963 stanoví, že dovolání musí být advokátem, popř. notářem skutečně sepsáno. To je logické, neboť jedině, tak lze dosáhnout účelu povinného právního zastoupení. Imanentní součástí dovolání proto musí být podpis takové osoby, protože jedině tak lze prokázat, že jí dovolání bylo skutečně sepsáno.¹⁰¹ Tento požadavek není splněn v případě, že o podílu advokáta, popř. notáře svědčí pouze údaj v záhlaví dovolání, které je následně podepsáno pouze dovolatelem.¹⁰² Nejvyšší soud rozsah povinného zastoupení vykládá ještě širěji a poměrně přísně, neboť z jeho judikatury vyplývá, že i když je dovolatel zastoupen tak, jak je zákonem vyžadováno, a dovolání splňuje všechny formální náležitosti, jedná se o

⁹⁵ JAKŠIČ, Vít. In: DAVID a kol.: *Občanský soudní řád ...*, s. 1241 (§ 241).

⁹⁶ PUTNA, Mojmír. In: DRÁPAL. Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád II. § 201–376. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1912 (§ 241).

⁹⁷ Tamtéž

⁹⁸ HAMULÁKOVÁ, Klára. In: SVOBODA a kol.: *Občanský soudní řád...*, s. 904 (§ 241).

⁹⁹ VOJTEK, Petr. In: LAVICKÝ kol.: *Občanský soudní řád ...*, s. 1000 (§ 241).

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 402/2002.

¹⁰¹ HAMULÁKOVÁ, Klára. In: SVOBODA a kol.: *Občanský soudní řád ...*, s. 906 (§ 241).

¹⁰² PUTNA, Mojmír. In: DRÁPAL. a kol.: *Občanský soudní řád II. ...*, s. 1914 (§ 241).

procesní úkon, který dovolatel může učinit jen a pouze prostřednictvím svého zmocněnce, nikoli sám.¹⁰³

Podmínka povinného zastoupení se však považuje za splněnou i tehdy, „zvolil-li si dovolatel zástupce až poté, co sám podal dovolání, jestliže advokát nahradil nebo doplnil již učiněné podání vlastním podáním, popř. jestliže soudu sdělil, že se s podáním zastoupeného účastníka ztotožňuje.“¹⁰⁴

3.1.2 Subjektivní výjimky z povinného zastoupení

Nucené právní zastoupení v řízení o dovolání není bezvýjimečné. Zákonodárce od něj upouští tam, kde by to bylo vzhledem k jeho účelu zjevně nadbytečné. Děje se tak v případě fyzické osoby s právnickým vzděláním (§ 241 odst. 2 písm. a OSŘ 1963) a právnické osoby, státu, obce nebo vyššího územně samosprávného celku, jedná-li za ně osoba dle zákona k tomu oprávněná, která má právnické vzdělání (§ 241 odst. 2 písm. b OSŘ 1963). V případě obce je stanovena další výjimka, a to pro případ, že je zastoupena státem, jehož jménem za zastoupenou obec jedná zaměstnanec s právnickým vzděláním zařazený v Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, pověřený jeho generálním ředitelem (§ 26a ve spojení s § 241 odst. 3 OSŘ 1963).

Ústředním pojmem v rámci výjimek z povinnosti právního zastoupení je „právnické vzdělání.“ Ve své podstatě se jedná o neurčitý právní pojem, k jehož výkladu značně přispěla judikatura. Nejvyšší soud uvedl, že „podmínku právního vzdělání dle ustanovení splňuje jen dovolatel, který získal vysokoškolské vzdělání na právnické fakultě vysoké školy se sídlem v České republice nebo vysokoškolské vzdělání získané na právnické fakultě vysoké školy se sídlem na území ČSFR nebo jejích právních předchůdců, případně dovolatel s nostrifikovaným zahraničním vysokoškolským právnickým vzděláním.“¹⁰⁵ Proti tomuto rozhodnutí byla podána ústavní stížnost, která byla pro zjevnou neopodstatněnost odmítnuta. Ústavní soud závěr Nejvyššího soudu aproboval a doplnil jej v tom směru, že o „právnické vzdělání“ se bude jednat v případě vzdělání univerzálně-právního, nikoli resortně-technického, které se právní oblasti dotýká okrajově, nebo pouze její části.¹⁰⁶

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3534/2007.

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 26 Cdo 1121/99.

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 1999, sp. zn. 20 Cdo 1638/98.

¹⁰⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 6. 1999, sp. zn. III.ÚS 195/99, bod 5.

Stejně jako v případě plné moci prokazující právní zastoupení je právnické vzdělání nutno soudu doložit. To se bude dít zpravidla předložením dokladu o takovém vzdělání (diplomu),¹⁰⁷ jehož kopie bude tvořit přílohu podaného dovolání.

3.1.3 Odstranění nedostatku podmínky povinného zastoupení

V dovolacím řízení je důležitá úloha svěřena soudu, který rozhodoval v prvním stupni, neboť je to právě on, u něž se dovolání podává. Děje se tak za účelem provedení nezbytných procesních úkonů před předložením dovolání Nejvyššímu soudu jako soudu dovolacímu, který se následně má zabývat pouze dovoláním formálně bezvadným.

To platí i ve vztahu k povinnému právnímu zastoupení, jež je „zvláštní podmínkou dovolacího řízení týkající se dovolatele, jejíž nedostatek lze odstranit, avšak bez jejíhož splnění není možno o dovolání věcně rozhodnout.“¹⁰⁸ V rámci přípravy řízení proto soud prvního stupně v případě zjištění nedostatku této podmínky provede procesní úkony směřující k jeho odstranění.

Z výše uvedeného platí výjimky, kdy se soud prvního stupně splněním podmínky povinného zastoupení zabývat nemusí, a to tehdy, bylo-li dovolání podáno opožděně, osobou neoprávněnou, nebo směřuje-li proti rozhodnutí, proti němuž není dovolání přípustné (§ 241b odst. 2 OSŘ 1963). Toto ostatně již dříve dovozoval Nejvyšší soud, když uvedl, že je-li dovolání nepřípustné, je nadbytečné, aby soud prvního stupně činil úkony směřující k odstranění nedostatku povinného zastoupení.¹⁰⁹ Klára Hamuláková mezi další případy řadí nezaplacení soudního poplatku.¹¹⁰ Tento závěr je namístě, trvání na právním zastoupení v těchto situacích by bylo zjevně neúčelné, neboť soudy se s dovoláním vypořádají, aniž by jej věcně projednávaly.

V ostatních případech soud prvního stupně posoudí, zda není dána některá ze subjektivních výjimek z povinnosti právního zastoupení. Dospěje-li k závěru, že nikoli, učiní vhodná opatření k odstranění tohoto nedostatku (§ 104 odst. 2 ve spojení s § 241b odst. 2 OSŘ 1963). Takovým vhodným opatřením bude výzva dovolateli, aby si v soudem určené lhůtě zvolil zástupce dle § 241 OSŘ 1963, jejíž součástí je i poučení o následcích jejího nesplnění jakož i poučení o možnosti dovolatele požádat soud o ustanovení zástupce dle § 30 OSŘ

¹⁰⁷ JAKŠIČ, Vít. In: DAVID a kol.: *Občanský soudní řád ...*, s. 1242 (§ 241).

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2009, sp. zn. 26 Cdo 1176/2009.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 22 Cdo 883/2003.

¹¹⁰ HAMULÁKOVÁ, Klára. In: SVOBODA a kol.: *Občanský soudní řád ...*, s. 916 (§ 241b).

1963.¹¹¹ Pokud se dovolatel rozhodne požádat soud o ustanovení zástupce pro dovolací řízení a tato jeho žádost byla zamítnuta, lhůta pro zvolení zástupce běží znovu od právní moci takového zamítavého rozhodnutí.¹¹² Bylo-li této žádosti naopak vyhověno, ustanovený zástupce musí dovolání podané dovolatelem nahradit, doplnit, popř. soudu sdělit, že se s ním ztotožňuje ve lhůtě k podání dovolání, která běží znovu od právní moci rozhodnutí o této žádosti (§ 241b odst. 3 OSŘ 1963).

3.1.4 Následky absence povinného zastoupení

Jestliže se ani po výzvě učiněné soudem prvního stupně nepodaří odstranit nedostatek podmínky řízení o dovolání spočívající v absenci povinného zastoupení, předseda senátu tohoto soudu dovolací řízení zastaví (§ 241b odst. 3 OSŘ 1963). Obdobně má být postupováno i v případě nedoložení zastoupení mezi dovolatelem a advokátem, popř. notářem, ačkoli je dovolání touto osobu podepsáno.¹¹³ Bude se tak dít zpravidla z důvodu nepředložení příslušné listiny toto zastoupení prokazující. Nejvyšší soud současně uvedl, že „jestliže soud z uvedeného důvodu řízení zastaví, je osobou, která z procesního hlediska zavinila zastavení řízení, zástupce účastníka, jemuž lze ve smyslu § 147 odst. 1 OSŘ 1963 uložit, aby hradil náklady řízení, jež by bez jeho zavinění nevznikly.“¹¹⁴

O zastavení dovolacího řízení z důvodu nesplnění podmínky povinného zastoupení rozhodoval do 29. 9. 2017 výlučně Nejvyšší soud. Tato pravomoc však byla zákonem č. 296/2017 Sb., kterým se mění občanský soudní řád, zákon zvláštních řízeních soudních a některé další zákony přenesena na soud prvního stupně. Důvodová zpráva k této změně uvádí, že jejím cílem je snížení celkového počtu věcí rozhodovaných Nejvyšším soudem a tím tak zvýšení jeho rozhodovacích kapacit.¹¹⁵ Dle mého názoru se jedná o krok správným směrem. Soud prvního stupně zcela jistě dokáže posoudit, zda je dovolatel zastoupen kvalifikovaným způsobem, pokud nikoli, následně o tom i rozhodnout, tzn. vydat usnesení o zastavení řízení, aniž by celou věc musel předkládat Nejvyššímu soudu. Avšak jedná se o rozhodnutí, proti kterému je odvolání přípustné (*a contrario* § 202 odst. 1 OSŘ 1963). Vystává proto otázka, zda tím nebude docházet k průtahům v řízení. Bylo by proto zřejmě vhodné zařadit usnesení dle § 241b odst. 3 OSŘ 1963 mezi usnesení, proti nimž není odvolání přípustné.

¹¹¹ Tamtéž, s. 907

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 733/2001.

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., bod 12.

Odlišná situace nastává v případě, kdy bylo soudu zastoupení dovolatele doloženo, avšak advokát, popř. notář dovolání nepodepsal. Podpis je však nutnou náležitostí dovolání (viz subkapitolu 3.1.1). Zde se jedná „o vadu dovolání, která brání pokračování v dovolacím řízení, a jestliže účastník tuto vadu po řádné výzvě soudu ve stanovené lhůtě neodstraní, dovolací soud dovolání odmítne.“¹¹⁶ Za současného právního stavu však výzva soudu nebude již připadat v úvahu, neboť zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon občanský soudní řád a některé další zákony byl do výčtu ustanovení obsažených v § 243b OSŘ 1963, která se v dovolacím řízení neaplikují, nově uveden i § 43 OSŘ 1963 upravující výzvu k opravě nebo doplnění podání. Bude-li tak na dovolání absentovat podpis advokáta, popř. notáře, soud dovolání bez dalšího odmítne. Mám však za to, že v současné době by k těmto případům nemělo takřka vůbec docházet. Advokáti i notáři dnes činí svá podání, tzn. i dovolání, prostřednictvím datových schránek, které jsou jim zřizovány povinně (viz subkapitola 1.4.2). A úkon provedený datovou schránkou má stejné účinky jako úkon učiněný písemně a podepsaný (§ 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů ve spojení s § 42 odst. 4 OSŘ 1963).

V praxi pro dovolatele nebude rozhodné, zda jím podané dovolání bylo odmítnuto, nebo řízení o něm zastaveno. Následkem je vždy nemeritorní vyřízení dovolání. Trefně to vystihl Nejvyšší soud, když uvedl, že „z hlediska dopadu do právních poměrů dovolatele není mezi oběma rozhodnutími podstatný rozdíl – je jim společné to, že dovolací řízení skončí, aniž by dovolání bylo věcně projednáno, a aniž by mohla být dovolacím soudem přezkoumávána správnost napadeného rozhodnutí.“¹¹⁷

3. 2 Advokátní přímus v řízení dle jiných právních předpisů

S nuceným právním zastoupením se nesetkáváme pouze v případě civilního práva procesního, ale rovněž v řadě předpisů jiných právních odvětví. Jedná se buď o řízení svou povahou podobná řízení dovolacímu v civilních věcech, nebo řízení, která pro svou specifickou povinné zastoupení advokátem vyžadují proto, že se jedná o řízení mimořádně závažná a je nutné, aby docházelo k právně kvalifikovanému uplatňování práv.

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2262/2004.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. 26 Cdo 2078/2005.

V této části se proto práce věnuje povinnému zastoupení mimo civilní proces, a to poměrně stručně, v rozsahu nepřekračujícím její vymezený rámec, konkrétně v řízení před Ústavním soudem, Nejvyšším správním soudem a obecně v trestním řízení.

3.2.1 Řízení před Ústavním soudem

„Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti“ (čl. 83 Ústavy). Jako takový rozhoduje ve věcech vymezených čl. 87 Ústavy, přičemž největší část jeho agendy tvoří rozhodování o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod (čl. 87 písm. d Ústavy).¹¹⁸ Mezi řízením o ústavní stížnosti a civilním řízením soudním je úzký vztah, jelikož ústavní stížnost může směřovat proti rozhodnutí civilního soudu, zpravidla soudu Nejvyššího, které může být Ústavním soudem pro porušení ústavně zaručených základních práv a svobod zrušeno a civilní řízení soudní tak může pokračovat. Jako takový stojí Ústavní soud mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 Ústavy), tzn. že není další instancí v rámci obecného soudnictví. Na toto sám upozorňuje v odůvodnění prakticky všech svých rozhodnutích, kterými odmítá ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost; nedávno opět např. uvedl, že „je oprávněn do rozhodovací činnosti soudů v řízení o ústavní stížnosti zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.“¹¹⁹ Do rozhodovací pravomoci Ústavního soudu dále patří rozhodování o jiných otázkách ústavněprávního charakteru, např. o zrušení právních předpisů.

S výše uvedeným notně souvisí i zvýšené nároky na obsah návrhu, kterým se příslušné řízení zahajuje. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen jako „ZÚS“) proto pro jakékoli řízení před tímto soudem předepisuje povinné právní zastoupení. § 30 ZÚS stanoví jak pro fyzické, tak právnické osoby vystupující jako účastníci řízení před Ústavním soudem povinnost nechat se zastoupit advokátem. Z dikce ZÚS vyplývá, že na rozdíl od dovolání se uvedené pravidlo uplatní pro všechny účastníky, i ty vedlejší. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že zákon tak činí, aby nedocházelo k neúměrnému zatěžování Ústavního soudu nekvalifikovanými návrhy a nekvalifikovaným přístupem účastníků při jednání.¹²⁰ Ústavní soud ve vztahu k ústavní stížnosti dodává, že účelem této povinnosti je „náležité předestření

¹¹⁸ Ústavní soud. *Statistika*. [online]. usoud.cz, 2022 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/statistika>

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2022, sp. zn. III.ÚS 2127/21, bod 17.

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/1993 Sb., zvláštní část, § 29-31.

ústavněprávní argumentace, neboť právě a jen v mezích případného porušení ústavních kautel přezkoumává Ústavní soud navrhovatelem napadená pravomocná rozhodnutí nebo jiné zásahy orgánů veřejné moci.¹²¹ Tato povinnost se týká celého řízení před Ústavním soudem včetně samotného podání návrhu na zahájení řízení.¹²² Vedle toho musí být v plné moci výslovně uvedeno, že je udělena pro řízení před Ústavním soudem (§ 31 odst. 2 ZÚS). Jedná se tak o absolutní advokátní přímus v řízení před Ústavním soudem.

Odlišné pravidlo platí pro stát (§ 30 odst. 2 ZÚS), za který před Ústavním soudem jedná jeho příslušná organizační složka a jeho jménem vedoucí této organizační složky, popř. pověřený zaměstnanec. Za stát může jednat rovněž Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových a jeho jménem zaměstnanec pověřený ředitelem tohoto úřadu. Za státní orgán nebo úřad před Ústavním soudem jedná osoba k tomu oprávněná podle zvláštních právních předpisů (§ 30 odst. 3 ZÚS). V případě obcí je nutno rozlišovat, zda vystupují jako právnické osoby, nebo jako orgány veřejné správy, lhotejno zda při výkonu přenesené nebo samostatné působnosti.¹²³ Vystupuje-li obec jako právnická osoba, vztahuje se na ni povinnost nechat se právně zastoupit advokátem jako je tomu u jiných právnických osob. Právě uvedené lze bezpochyby analogicky vztáhnout i na kraj jako vyšší územní samosprávný celek. Dále platí, že stát, státní orgán nebo úřad a obec nebo kraj vystupující jako orgány veřejné správy se mohou nechat rovněž zastoupit. Pokud se rozhodnou, že tak učiní, jejich zástupcem může být pouze advokát (§ 29 ZÚS). Pro tyto účastníky je tedy zaveden relativní advokátní přímus.

ZÚS z této povinnosti jinak nestanovuje žádné výjimky. K těm teprve postupem času dospěla judikatura. Nejzajímavější se zdá být ta týkající se samotných advokátů. Z hlediska jazykového výkladu ustanovení o nuceném právním zastoupení před Ústavním soudem dospějeme k závěru, že se tato povinnost vztahuje i na advokáty. Ústavní soud však nejprve vyjádřil názor, že „je-li navrhovatelem (stěžovatelem) advokát, je zřejmé, že svou profesí zaručuje naplnění účelu nuceného zastoupení.“¹²⁴ Zanedlouho však plénum ve svém stanovisku uvedlo, že se jedná o obecné pravidlo pro řízení před Ústavním soudem, a to bez „diferenciace povinnosti právního zastoupení v závislosti na stupni právní kvalifikace účastníka.“¹²⁵ Toto své stanovisko však plénum změnilo stanoviskem novým, které odůvodnilo tak, že v současné době se jedná o striktní požadavek čirého formalismu, neboť dokáže-li každý advokát hájit zájmy a

¹²¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 10. 2004, sp. zn. IV.ÚS 291/04.

¹²² HOLLÄNDER, Pavel. In: FILIP, Jan a kol. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 136 (§ 30).

¹²³ Tamtéž, s. 137

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 11. 1994, sp. zn. I.ÚS 89/94, bod II.

¹²⁵ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96, bod IV.

práva svých klientů, je nepochybně schopen chránit ta svá, trvání na právním zastoupení tak není účelné.¹²⁶ S tímto závěrem lze z hlediska objektivně teleologického výkladu souhlasit, není důvod po advokátu vyžadovat zastoupení advokátem jiným. Nicméně odlišná stanoviska zaujali soudci Jan Filip, Pavel Rychetský a Vladimír Sládeček.

Obzvlášť zajímavým se zdá dissent Vladimíra Sládečka, který upozorňuje, že ani advokátní přímus pro řízení před Ústavním soudem není zárukou bezvadných ústavních stížností. Uvádí totiž, že se povinné zastoupení ve valné většině případů projevuje vlastně jen v obsáhlejší odůvodňování ústavních stížností, kdy advokát přebírá argumentaci použitou už v předcházejícím soudním řízení, kterou doplňuje jen holou citací především ustanovení Listiny základních práv a svobod.¹²⁷ I advokáti tak Ústavní soud hojně pojmají jako další instanci v rámci obecného soudnictví, což je patrné i ze způsobu rozhodování o ústavních stížnostech, které jsou z drtivé většiny odmítány pro zjevnou neopodstatněnost.¹²⁸

Exkurz: Řešením často nedostatečné ústavněprávní argumentace by mohlo být po vzoru řízení před Spolkovým soudním dvorem (*Bundesgerichtshof*) povinné zastoupení pouze tím advokátem, který je k tomuto soudu individuálně připuštěn. Spolkový soudní dvůr je německým nejvyšším obecným soudem a v civilních věcech rozhoduje zejména o dovolání (*Revision*). Jedná se sice o obecný soud, nicméně z hlediska povinného zastoupení, o kterém je pojednáno níže, považuji za vhodné pojednat o něm na tomto místě.

§ 78 odst. 1 poslední věta *Zivilprozessordnung* ve znění BGBl. I S. 3202 (dále jen jako „dZPO“) uvádí, že řízení před Spolkovým soudním dvorem musí být strany zastoupeny advokátem, který je k tomuto soudu připuštěn, jedná se o tzv. singulární připuštění (*Singularzulassung*),¹²⁹ které konkrétnímu advokátu umožňuje činit před tímto soudem procesní úkony. Zákon *Bundesrechtsanwaltsordnung* ve znění BGBl. I S. 565 (dále jen jako „BRAO“) ve svém § 166 odst. 3 upravuje podmínky tohoto připuštění, mezi které řadí dovršení minimálně 35 let věku a nepřerušovaný výkon advokacie nejméně 5 let. Pokud advokát tyto podmínky splňuje, může podat žádost o připuštění ke Spolkovému soudnímu dvoru, kterou se zahajuje řízení o připuštění (*Zulassungsverfahren*).

¹²⁶ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2015, sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15, body 10-13.

¹²⁷ Tamtéž, dissent Vladimíra Sládečka.

¹²⁸ Ústavní soud. *Statistika*. [online]. usoud.cz, 2022 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/statistika>

¹²⁹ HENKE W., Udo. *Zulassung von Rechts-an-wälten beim BGH: Wer darf sie wählen?* [online]. anwaltsblatt.cz, 25. července 2019 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z: <https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/anwaeltinnen-anwaelte/berufsrecht/zulassung-von-rechtsanwaelten-beim-bgh-wer-darf-sie-waehlen>.

Toto řízení vede tzv. výběrová komise složená ze soudců Spolkového soudního dvora, která prověřuje, zda žadatel splňuje další předpoklady pro výkon advokacie u tohoto soudu, kterými jsou zejména „velice nadprůměrné znalosti a schopnosti, vědecká zkušenost a kvalifikovanost k prakticko-vědecké práci.“¹³⁰ Dojde-li výběrová komise k závěru, že advokát-žadatel toto splňuje, navrhne, aby byl ke Spolkovému soudnímu dvoru připuštěn. Dle § 168 odst. 2 BRAO tímto návrhem není založen nárok žadatele na připuštění. Předseda výběrové komise výsledek řízení o připuštění předloží Spolkovému ministerstvu spravedlnosti a ochrany spotřebitele, které na podkladě žádosti a výsledku řízení o připuštění rozhodne, zda advokát-žadatel bude moci vystupovat před Spolkovým soudním dvorem či nikoli (§ 169 ve spojení s § 170 BRAO).

S možností vystupovat jako advokát před tímto soudem jsou ale spojena i jistá omezení. Dle § 172 BRAO smí připuštěný advokát nadále poskytovat své služby pouze v rámci řízení před Spolkovým soudním dvorem, Spolkovým ústavním soudem (*Bundesverfassungsgericht*) a ostatními nejvyššími soudy. Zároveň je mu uložena povinnost zřídit a provozovat advokátní kancelář v sídle Spolkového soudního dvora – v Karlsruhe.

Účelem takto přísného režimu právního zastoupení se tradičně uvádí kvalifikované zpracování podání spolu s nezatěžováním soudu se zbytečnými podáními, která by stejně byla odmítnuta jakož i dosažení efektivní právní ochrany.¹³¹ V současné době je ke Spolkovému soudnímu dvoru připuštěno celkem 40 advokátů.¹³²

Vzhledem ke statistikám vykazovaným Ústavním soudem (viz výše) je proto možná namísto uvažovat nad podobnou úpravou *de lege ferenda* i pro řízení před ním. Otázkou zůstává, jaký postoj by k této problematice zaujala odborná veřejnost, a především pak zákonodárce. Je však zřejmé, že takto přísně nastavený advokátní přímus by přispěl k odstranění nekvalifikovaných, zbytečných podání, a naopak ke kvalitě ústavněprávní argumentace advokátů, kteří prokázali perfektní znalosti ústavních předpisů, zejména Listiny základních práv a svobod, a získali tak oprávnění činit procesní úkony před Ústavním soudem.

¹³⁰ Usnesení Spolkového ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 1 BvR 1295/07.

¹³¹ Rechtsanwaltskammer beim Bundesgerichtshof. *Die BGH-Anwaltschaft: Effektiver Rechtsschutz in der Revisionsinstanz für alle* [online]. bundesgerichtshof.de, © 2022 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z: <https://www.rak-bgh.de/die-bgh-anwaltschaft/>.

¹³² Bundesgerichtshof. *Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte beim Bundesgerichtshof* [online]. bundesgerichtshof.de, © 2022 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z: https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/WeitereVerfahrensbeteiligte/ZugelasseneRechtsanwaelte/zugelasseneRechtsanwaelte_node.html.

3.2.2 Řízení před Nejvyšším správním soudem

Nevyšší správní soud je vrcholný soudní orgán ve věcech patřících do pravomoci soudů ve správním soudnictví a jako takový rozhoduje zejména o kasačních stížnostech, čímž zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování (§ 12 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, dále jen jako „SŘS“).

Kasační stížnost je mimořádným opravným prostředkem proti pravomocnému rozhodnutí krajského soudu ve správním soudnictví (§ 102 SŘS). Jedná se o jediný opravný prostředek (mimo obnovu řízení), neboť řízení dle SŘS je řízením jednoinstančním.¹³³ Jedná se tak o obdobu dovolání dle OSŘ 1963 s tím rozdílem, že se jedná o opravný prostředek postavený výlučně na kasačním principu. Nejvyšší správní soud při shledání důvodnosti kasační stížnosti je tak zásadně oprávněn napadené rozhodnutí pouze zrušit a věc vrátit příslušnému soudu k dalšímu řízení.¹³⁴ Od toho i název tohoto opravného prostředku. Z důvodu této podobnosti je stejně jako v případě dovolání předepsáno povinné zastoupení osobou právně znalou.

§ 105 odst. 2 stanoví, že „stěžovatel musí být zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.“ Oproti úpravě v OSŘ se jedná o ustanovení poněkud odlišné.

První odchylku představuje osoba zástupce a výjimky z této povinnosti. Zástupcem může být pouze advokát, nikoli notář. To vyplývá již z toho, že působnost notáře se vztahuje zpravidla pouze na civilní věci. Zastoupení není nutné v případě, že stěžovatel nebo osoba, která za něj jedná vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie. Tímto vzděláním je vzdělání uvedené v § 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii.¹³⁵ Oproti dovolání dle OSŘ 1963 se tak jedná o vcelku jasné ustanovení bez nutnosti jeho judikaturního výkladu (viz subkapitola 3.1.2). Jedná se tak o absolutní advokátní přímus pro řízení o kasační stížnosti se stanovenými subjektivními výjimkami.

¹³³ ZAVŘELOVÁ, Jitka. In: JEMELKA. Luboš a kol. *Soudní řád právní. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 892 (§ 102).

¹³⁴ Tamtéž, s. 891

¹³⁵ Vzdělání v oboru právo v magisterském studijním programu studiem na vysoké škole v České republice, nebo studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu v oboru právo na vysoké škole v České republice.

Druhou odchylkou je, že kasační stížnost nemusí být sepsána přímo advokátem. Postačuje sepsání a následné podání stížnost stěžovatelem, který až na výzvu soudu doloží plnou moc prokazující existenci zastoupení,¹³⁶ které je procesní podmínkou řízení. Nevyšší správní soud tento výklad akceptuje.¹³⁷ Autoři odborné literatury však shodně uvádí, že se nejedná o vhodné řešení, neboť z advokáta činí pasivní subjekt, kterého vlastně v řízení o kasační stížnosti není třeba, jeho role v procesu je zcela formální.¹³⁸ ¹³⁹ S tímto tvrzením je třeba souhlasit, účelem nuceného právního zastoupení je právně kvalifikovaná ochrana zájmů stěžovatele spojená s formálně bezvadnými podáními umožňujícími rychlejší práci soudu. Na místě je proto zřejmě novelizace ustanovení předepisující povinné zastoupení pro řízení o kasační stížnosti po vzoru úpravy dovolání v OSŘ 1963, která lépe odpovídá jeho smyslu a účelu.

3.2.3 Trestní řízení

Trestním řízením se rozumí zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a jiných osob za účelem zjištění spáchání trestného činu, jeho pachatele, a následného uložení sankce, popř. i jejího vykonání.¹⁴⁰ Nejdůležitější osobou je nepochybně obviněný, neboť je to právě on, proti němuž se trestní řízení vede. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním – trestní řád (dále jen jako „TŘ“) podrobně upravuje i problematiku jeho zastoupení.

Nejdůležitějším právem obviněného je právo na obhajobu. V trestním řízení ale existují ve značné míře situace, ve kterých obviněný nemůže tuto svou obhajobu s ohledem na určité objektivní okolnosti vykonávat (je ve vazbě, je omezen ve svéprávnosti ...).¹⁴¹ Zákon proto obviněnému přikazuje, aby si zvolil obhájce, kterým může být pouze advokát a který obviněnému s obhajobou vypomůže, čímž přispívá k naplňování zásady spravedlivého procesu a zákonnému a spravedlivému rozhodnutí.¹⁴² Ne zvolí-li si jej obviněný, bude mu ustanoven soudem. Jedná se o případy tzv. nutné obhajoby, jejíž důvody jsou taxativně vypočteny v § 36

¹³⁶ ZAVŘELOVÁ, Jitka. In: JEMELKA a kol: *Soudní řád správní ...*, s. 945 (§ 105).

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 11. 2003, sp. zn. 4 Azs 32/2003.

¹³⁸ ZAVŘELOVÁ, Jitka. In: JEMELKA a kol: *Soudní řád správní ...*, s. 945 (§ 105).

¹³⁹ KADLEC, Ondřej. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 969 (§ 105).

¹⁴⁰ FENYK, Jaroslav, PROVAZNÍK, Jan. In: FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 25.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 443 (§ 36).

¹⁴² KAISER, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 303 (§ 36).

a 36a TŘ, přičemž obviněný musí mít obhájce od doby, kdy vznikl takový důvod.¹⁴³ Není-li dán některý z těchto důvodů, obviněný obhájce mít nemusí, rozhodne-li se však, že si jej zvolí, může jím být výlučně advokát. Právní úprava zastoupení obsažená v TŘ tak z důvodu specifčnosti a závažnosti trestního řízení spočívá na kombinaci relativního a absolutního advokátního přimusu. Ustanovení o nutné obhajobě se však neuplatní v řízení proti obviněné právnické osobě (§ 35 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim).

Mimořádným opravným prostředkem v trestním řízení je stejně jako v civilních věcech dle OSŘ 1963 dovolání. Pro něj platí, i když nejde o případy nutné obhajoby, že může být podáno výlučně prostřednictvím obhájce. To platí bezvýjimečně, protože osoba obviněného je vždy odlišná od osoby obhájce, a to i když sama disponuje právním vzděláním. Nestane-li se tak, nebude k takovému podání obviněného ze strany Nejvyššího soudu vůbec přihlíženo, a to i přes to, že bude jako dovolání označeno (§ 265d odst. 2 TŘ). Povinnost nuceného právního zastoupení v řízení o dovolání v trestních věcech se vztahuje pouze na podání dovolání. V dalším řízení o dovolání obviněný již zastoupen být nemusí.¹⁴⁴ Jedná se tak o přesně opačný přístup jako v případě kasační stížnosti (viz subkapitola 3.2.2), který ale mnohem lépe odpovídá účelu a smyslu povinného právního zastoupení.

¹⁴³ Tamtéž, s. 304

¹⁴⁴ PÚRY, František. In: FENYK a kol: *Trestní právo procesní ...*, s. 704.

4. Advokátní přímus *de lege ferenda*

Jak VZČRS 2017, tak VZČRS 2020 počítají s obnovením povinnosti právního zastoupení v obdobném rozsahu, jako tomu bylo před jejím vypuštěním z civilního procesního kodexu v 50. letech minulého století. Důvodem je již zmiňovaná jasná inspirace současnou rakouskou právní úpravou, konkrétně zákonem RGBI. Nr. 113/1895 *Zivilprozessordnung* (dále jen jako „öZPO“), který na našem území jako ČRS 1895 platil právě do společensko-politických změn v tomto období (viz kapitola 2.). Jedná se tak o zřejmou snahu autorů věcného záměru navázat na právní úpravu civilního práva procesního, od které bylo tehdy upuštěno.

Tato kapitola se proto zabývá navrhovanými změnami týkajícími se problematiky obligatorní účasti advokáta v civilním řízení soudním jakož i připomínkami a námitkami proti ní směřujícími s cílem zaujetí stanoviska o vhodnosti jejího podstatného rozšíření.

4.1 Návrhy na změny v oblasti povinného zastupování

Bod 28 VZČRS 2017 stanoví, že „strany¹⁴⁵ jsou povinny nechat se zastoupit advokátem (advokátský spor), s výjimkou řízení před okresními soudy ve věcech, v nichž hodnota předmětu sporu nepřesahuje částku 50.000 Kč, a v řízení o stížnosti proti usnesení okresního soudu v takové věci. V řízení o žalobě na obnovu a pro zmatečnost jsou strany povinny nechat se zastoupit vždy bez ohledu na hodnotu předmětu sporu.“¹⁴⁶ Původně tak bylo navrhováno značné rozšíření povinného právního zastoupení pro sporná řízení s výjimkou řízení před okresními soudy ve věcech do stanovené hodnoty předmětu sporu a řízení o stížnosti jako řádném opravném prostředku proti usnesením těchto soudů. Sami autoři VZČRS 2017 však upozorňují, že tento návrh nepředstavuje definitivní podobu pravidla, které by mělo být obsaženo v procesním předpise, ale spíše jakýsi podnět k diskusi o něm.¹⁴⁷ Rovněž hranice 50.000 Kč je označována za pracovní východisko.¹⁴⁸ Můžeme uvažovat nad tím, proč autoři zvolili právě tuto hranici, která se z dnešního pohledu jeví jako dosti nízká. Snad proto, že do této výše se věc považuje za bagatelní, a proti rozhodnutí v takové věci není dovolání obecně přípustné (§ 238 odst. 2 OSŘ 1963).

¹⁴⁵ Tj. žalobce i žalovaný.

¹⁴⁶ Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 2017 [cit. 27. června 2022]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz>.

¹⁴⁷ LAVICKÝ a kol.: *Věcný záměr civilního řádu...*, s. 14.

¹⁴⁸ Tamtéž

Ve VZCŘS 2020 se uvedené pravidlo rovněž vyskytuje, avšak v pozměněné podobě. Bod 96 uvádí, že „strany jsou povinny nechat se zastoupit advokátem (advokátský spor), s výjimkou řízení před okresními soudy a v řízení o rekursu proti usnesení okresního soudu v takové věci. V řízení o žalobě na obnovu a pro zmatečnost jsou strany povinny nechat se zastoupit vždy bez ohledu na hodnotu předmětu sporu.“¹⁴⁹ Oproti původnímu návrhu by se tak měl absolutní advokátní přímus rozšířit „pouze“ na sporná řízení před krajskými soudy rozhodujícími jako soudy prvního stupně nebo o odvolání proti rozsudkům okresních soudů a vyšší soudy. Autoři věcného záměru tuto změnu blíže neodůvodňují, lze se domnívat, že k ní došlo na základě četných námitek proti původnímu návrhu. Požadavek na povinné právní zastoupení pro řízení o žalobě na obnovu a pro zmatečnost zůstal zachován, neboť svou povahou se jedná o prostředky nápravy tak složité, že vyžadují odborné znalosti.¹⁵⁰

I když by se na první pohled mohlo zdát, že ve VZCŘS 2020 došlo k zúžení v návrhu na obligatorní právní zastoupení, není tomu tak. Případné rozšíření advokátního přímusu je totiž nutné vnímat v kontextu celé rekonstrukce civilního práva procesního, zejména ve vztahu k věcné příslušnosti soudů. Na toto upozorňují i autoři věcného záměru, když uvádí, že „věcná příslušnost úzce souvisí s vymezením případů, v nichž má být v řízení před soudem prvního stupně vyžadováno povinné zastoupení advokátem.“¹⁵¹

4.1.1 Věcná příslušnost

Věcnou příslušností rozumíme určení článku v rámci soudní soustavy, který je příslušný k projednání věci v prvním stupni, tzn. že věcná příslušnost vymezuje vztahy mezi soudy vertikálně.¹⁵² Při jejím určování existují dvě základní hlediska, a to hledisko povahy věci (*ratione causae*) a hledisko hodnoty sporu (*ratione valoris*).¹⁵³ V případě věcné příslušnosti dle povahy věci zákonodárce zohledňuje zejména složitost věci, zvláštnosti právní úpravy a povahu právních vztahů, u hlediska hodnoty sporu naopak význam tohoto sporu dle jeho hodnoty.¹⁵⁴

Právní úprava účinná do 31. 12. 2013 spočívala na kombinaci obou těchto hledisek. Dle § 9 odst. 3 písm. r) bod 6 OSŘ 1963 ve znění zákona č. 241/2013 Sb. byly krajské soudy věcně příslušné rozhodovat spory mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, požadoval-li

¹⁴⁹ Ministerstvo spravedlnosti: *Věcný záměr civilního řádu ...*, s. 155.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 159

¹⁵¹ LAVICKÝ a kol.: *Věcný záměr civilního řádu...*, s. 14.

¹⁵² ŠÍNOVÁ, Renáta. In: ŠÍNOVÁ kol.: *Civilní proces...*, s. 53.

¹⁵³ KRČMÁŘ, Zdeněk. In: DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I. § 1–200za. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 45 (§ 9 a 9a).

¹⁵⁴ Tamtéž

žalobce peněžitou částku převyšující 100.000 Kč. Toto ustanovení však bylo v souvislosti s rekodifikací civilního práva hmotného zrušeno a pro vymezení věcné příslušnosti užito pouze hledisko dle povahy věci.

VZČRS 2020 pracuje se dvěma variantami určení věcné příslušnosti.¹⁵⁵ U první z nich je za základní hledisko považována hodnota sporu, přičemž krajské soudy by rozhodovaly všechny spory, přesahovala-li by hodnota jejich předmětu částku 50.000 Kč, s výjimkou těch, o kterých by dle taxativního výčtu (např. věci nájemní) rozhodovaly pouze soudy okresní, a jiné spory určené dle povahy věci. V případě druhé varianty se prosazuje pouze hledisko dle povahy věci, tak jak ho známe z účinné právní úpravy.

Vyžadovalo-li by se povinné právní zastoupení pouze před krajskými soudy, tak v případě první varianty by strany musely být obligatorně zastoupeny ve všech sporech, přesahovala-li by hodnota jejich předmětu částku 50.000 Kč, s výjimkou těch, o kterých by rozhodovaly pouze soudy okresní. Tyto spory by však při prosazení varianty druhé spadaly do věcné příslušnosti okresních soudů, u kterých by se advokátní zastoupení nevyžadovalo. Z právě uvedeného vyplývá, že nastavení věcné příslušnosti je nezbytnou součástí polemiky o možném zavedení nuceného právního zastoupení.

V tomto ohledu se domnívám, že určování věcné příslušnosti dle hodnoty sporu není správným řešením. Hlavním argumentem ve prospěch rozlišování věcné příslušnosti dle *ratione valoris* je, že čím větší je hodnota předmětu sporu, tím větší je i jeho význam. Toto považuji za diskutabilní, neboť vnímání významu sporu ve vztahu k jeho předmětu je ryze subjektivní záležitostí. Tak například někdo může považovat spor o částku ve výši několika tisíc korun za zásadní, významný, někdo naopak spor i o částku mnohem vyšší za zanedbatelný. Jedná se právě sice o hledisko subjektivní, na druhou stranu, jakou částku lze mít z toho objektivního za významnou natolik, aby byla způsobilá spoluurčovat věcnou příslušnost soudů? Navíc je třeba souhlasit s názorem Richarda W. Fettera, že samotná hodnota sporu ještě nepředznamenává jeho náročnost.¹⁵⁶ Ve skutečnosti totiž spor o částku 10.000 Kč může být právně složitější než spor o částku 10.000.000 Kč. Není proto namístě automaticky přijímat závěr, aby o druhém uvedeném rozhodovaly krajské soudy zaručující větší odbornost, zatímco na ten první by „stačily“ soudy okresní.

¹⁵⁵ Ministerstvo spravedlnosti: *Věcný záměr civilního řádu ...*, s. 84-87.

¹⁵⁶ FETTER W., Richard. *Chcete se soudit? Možná si budete muset vždy najmout advokáta. A pořádně zaplatit* [online]. mesec.cz, 29. května 2018 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/advokatum-budete-muset-platit-casteji/>.

Autoři věcného záměru uvádí, že se jedná o kritérium spolehlivé.¹⁵⁷ Zřejmě tak zapomněli na nezáviděníhodnou situaci vzniklou za účinnosti staré právní úpravy (OSŘ 1963 ve znění zákona č. 241/2013 Sb.) v souvislosti s rozhodovací činností vrchních soudů jako soudů rozhodujících v pochybnostech o věcné příslušnosti. Oba vrchní soudy totiž nezávisle na sobě dospěly ke zcela opačným závěrům týkajícím se stanovení hodnoty předmětu sporu. Vrchní soud v Praze zaujal názor, že v případě uplatnění několika nároků se samostatných skutkovým základem v žalobě, je třeba podmínku věcné příslušnosti zkoumat u každého nároku zvlášť.¹⁵⁸ Vrchní soud v Olomouci naopak dospěl k závěru, že rozhodují je celková výše plnění požadovaná žalobcem.¹⁵⁹ Než došlo k vyřešení tohoto problému, úprava věcné příslušnosti dle *ratione valoris* byla zrušena, což bylo řadou právních praktiků kvitováno.¹⁶⁰ V případě znovuzavedení věcné příslušnosti dle kritéria *ratione valoris* by zákonodárce jistě zamýšlel, aby k takovým rozporným situacím nedocházelo, což by si vyžádalo obsažení dalších ustanovení o způsobu určování hodnoty předmětu sporu v novém procesním předpise, což se nejeví jako příliš efektivní.

Vzhledem k výše uvedenému považuji povahu projednávané věci jako správné diferenciatní kritérium věcné příslušnosti, které ale samozřejmě nemusí být bezproblémové. Krajské soudy by tak měly rozhodovat jako soudy prvního stupně ve věcech vyznačujících se vyšší typovou složitostí vyžadující užší specializaci či ve věcech zvláštních právních vztahů, jež lze poměrně jasně vyjádřit prostřednictvím *ratione causae* a nikoli *ratione valoris*, jež má o charakteru sporu nepříliš vypovídající hodnotu. Ostatně od povahy věci je také odvozen název tohoto druhu příslušnosti.¹⁶¹

4.2 Komparace se zahraniční právní úpravou

V předcházející subkapitole byly zevrubně rozebrány navrhované změny v oblasti povinného zastupování před civilními soudy a otázky s nimi související. V této podkapitole se práce komplexně zaměřuje na srovnání s právní úpravou obsaženou v zahraničních právních řádech, konkrétně s rakouskou, která posloužila jako hlavní inspirační zdroj, s německou, ale i slovenskou, jež má s rozšířením advokátního přímusu čerstvé zkušenosti.

¹⁵⁷ Ministerstvo spravedlnosti: *Věcný záměr civilního řádu ...*, s. 83.

¹⁵⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 11. 2010, sp. zn. Ncp 2505/2010.

¹⁵⁹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 1. 2012, sp. zn. Ncp 63/2012.

¹⁶⁰ MALIŠ, Daniel. *Konec určování věcné příslušnosti podle ratio valoris v Čechách (i na Moravě)* [online]. epravo.cz, 24. června 2014 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/konec-urcovani-vecne-prislusnosti-podle-ratio-valoris-v-cechach-i-na-morave-94639.html>.

¹⁶¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: ŠÍNOVÁ kol.: *Civilní proces...*, s. 53.

4.2.1 Rakouská republika

Nejdůležitějšími právními předpisy upravujícími řízení před civilními soudy je již zmiňovaný öZPO a vedle něj rovněž zákon RGBI. Nr. 111/1895 *Jurisdiktionsnorm* (dále jen jako „JN“), který na našem území jako jurisdikční norma platil do poloviny 20. století (viz kapitola 2.).

§ 27 odst. 1 öZPO předepisuje povinné právní zastoupení pro řízení před okresními soudy (*Bezirksgerichte*), jestliže hodnota předmětu sporu přesahuje částku 5.000 €. Právě uvedené modifikuje a doplňuje § 27 odst. 2 ve spojení s § 29 odst. 1 öZPO v tom ohledu, že strany si jinak mohou zvolit za zástupce jakoukoli plnoletou a svéprávnou osobu; pokud se ovšem jedná o věc, o které jsou výlučně věcně příslušné rozhodovat okresní soudy a hodnota předmětu sporu přesáhne částku 5.000 €, může být tímto zástupcem pouze advokát. Bez ohledu na hodnotu předmětu sporu je strana povinna být zastoupena v řízení před všemi vyššími soudy. Rakouská úprava tak spočívá na kombinaci absolutního a relativního advokátního přímusu.

§ 49 JN stanoví věcnou příslušnost soudů tak, že v prvním stupni jsou věcně příslušné rozhodovat okresní soudy nepřesahuje-li hodnota předmětu sporu částku 15.000 € - tzv. *Wertzuständigkeit*.¹⁶² Jedná-li se o částku vyšší, jsou věcně příslušné soudy krajské (*Landesgerichte* neboli *Gerichtshöfe erster Instanz*). Bez ohledu na hodnotu předmětu sporu jsou okresní soudy příslušné rozhodovat jako soudy prvního stupně ve věcech určitého druhu (např. věci nájemní či sousedské spory) – tzv. *Eigenzuständigkeit*.¹⁶³ Primárním hlediskem určení věcné příslušnosti je tedy hodnota předmětu sporu doplněné hlediskem druhu věci.¹⁶⁴

Povinnost zvolit si ve stanovených případech za zástupce advokáta samozřejmě není bezvýjimečná. Výjimky uvádí § 28 odst. 1 öZPO a řadí mezi ně samotné advokáty, notáře, osoby způsobilé k výkonu funkce soudce a úředníky finanční prokuratury, složili-li advokátní zkoušky.

Z výše uvedeného je zjevné, že rakouská úprava advokátního přímusu v řízení před civilními soudy v mnohém odpovídá té navrhované VZČRS 2017. Tzn. obligatorní právní zastoupení i před okresními soudy od stanovené hodnoty předmětu sporu, před všemi vyššími soudy, a to spolu s věcnou příslušností dle hlediska *ratione valoris* doplněného hlediskem *ratione causae*.

¹⁶² DEIXLER-HÜBNER, Astrid. In: DEIXLER-HÜBNER, Astrid, KLICKA, Thomas. *Zivilverfahren: Erkenntnisverfahren und Grundzüge des Exekutions- und Insolvenzrechts mit Beispielen, Übersichten, Musterschriftsätzen*. 9., neu bearbeitete Auflage. Wien: LexisNexis, 2015, s. 46.

¹⁶³ Tamtéž, s. 45

¹⁶⁴ FASCHING: *Zivilprozeßrecht...*, s. 132.

4.2.2 Spolková republika Německo

Podobně jako v Rakousku, i v Německu je civilní řízení upraveno z velké části dvěma základními právními předpisy, jimiž se také mimo jiné zavádí advokátský proces. Jedná se o dZPO a *Gerichtsverfassungsgesetz* ve znění BGBl. I S. 1077 (dále jen jako „GVG“).

GVG určuje věcnou příslušnost soudů tak, že dle jeho § 23 a § 23a jsou věcně příslušné věci projednat okresní soudy (*Amtsgerichte*), jestliže hodnota předmětu sporu nepřesahuje částku 5000 €, dále potom věci určitého druhu bez ohledu na takovou hodnotu (např. věci nájemní). Ostatní spory jsou příslušné v prvním stupni projednat zemské soudy (*Landgerichte*). Hlavním hlediskem pro určení věcné příslušnosti je tedy opět hodnota předmětu sporu, které doplňuje hledisko povahy věci.¹⁶⁵

§ 78 dZPO předepisuje povinné zastoupení advokátem pro řízení před zemskými soudy a vrchními zemskými soudy (*Oberlandesgerichte*). Zemské soudy přitom rozhodují o odvolání proti rozhodnutím okresních soudů a jako soudy prvního stupně v taxativně vymezených případech. Vrchní zemské soudy rozhodují zásadně jako soudy odvolací proti rozhodnutím zemských soudů. V ostatních případech mohou strany vést spor samy. Německá právní úprava tak pracuje pouze s absolutním advokátním přímusem, který se z velké části vztahuje pouze na řízení odvolací.

Výjimky, resp. jedna výjimka z této povinnosti je stanovena poměrně úzce, když se vztahuje pouze na advokáta samotného (§ 78 odst. 4 dZPO).

Nelze si nevšimnout, že advokátní přímus, tak jak je navrhován ve VZČRS 2020 je téměř totožný s tím upraveným v německém právním řádu. Obligatorní právní zastoupení pro řízení před krajskými soudy (obdoba zemských soudů) a soudy vyšších článků spolu s určením věcné příslušnosti dle hlediska *ratione valoris* doplněného hlediskem *ratione causae*.

Jisté specifikum představuje řízení před Spolkovým soudním dvorem, o kterém bylo pojednáno v subkapitole 3.2.1 v rámci zamyšlení nad povinným zastoupením před Ústavním soudem.

4.2.3 Slovenská republika

Přiblížení slovenské právní úpravy civilního procesu je nanejvýš vhodné z důvodu naší společné historie a nedávných změn týkajících se advokátního přímusu v ní provedených.

¹⁶⁵ JAUERNIG, Othmar. *Zivilprozeßrecht: ein Studienbuch*. 26., völlig neubearb. Auflage. München: C.H. Beck, 2000, s. 34.

Slovenský zákonodárce se ubral přesně opačnou cestou než ten český. Jako první totiž došlo k rekonstrukci občanského práva procesního, když zákon č. 99/1963 Zb., občianský súdny poriadok (náš stále platný a účinný OSŘ 1963) byl nahrazen zákonem č. 160/2015 Zb., civilný sporový poriadok (dále jen jako „CSP“), zatímco zákon č. 40/1964 Zb., občianský zákonník je stále ponechán v platnosti (náš starý občanský zákoník byl zrušen zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Z hlediska tématu této práce se jako nejpodstatnější změnou v oblasti civilního řízení soudního jeví rozšíření obligatorního právního zastoupení. § 90 CSP předepisuje pro všechny spory týkající se restrukturalizace, konkurzu, ochrany hospodářské soutěže, ochrany obchodního tajemství a práv duševního vlastnictví povinné zastoupení advokátem. Jako důvod této povinnosti se uvádí odborná náročnost těchto sporů, řádný průběh řízení a efektivnější právní ochrana.¹⁶⁶ § 91 dále stanoví, že ve sporech mezi podnikateli při výkonu jejich podnikatelské činnosti, ve věcech ochrany osobnosti či směnečných a šekových může být zástupcem pouze osoba s právnickým vzděláním. Lze tak říci, že slovenská úprava civilního procesu spočívá na absolutním advokátním přímusu pouze pro některá řízení podle druhu věci a jakémsi modifikovaném relativní advokátním přímusu pro spory uvedené v § 91. Modifikovaném, protože v těchto sporech je vyloučeno zastoupení obecným zmocněncem, ale připouští se zastoupení osobou s právnickým vzděláním, nikoli tedy přímo osobou advokáta jako tím, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Slovenskou advokátní komorou (§ 2 odst. 1 zákona č. 586/2003 Zb., o advokácii).

Co se týká věcné příslušnosti soudů, CSP vůbec nepracuje s jejím určením dle hodnoty předmětu sporu a ani dle druhu věci. § 12 CSP pouze obecně stanoví, že pro řízení v prvním stupni je věcně příslušný okresní soud. V CSP je naopak v asi desítku ustanovení podrobně rozebrána tzv. kauzální příslušnost, která „určuje konkrétní soudy k projednání věcí určitého druhu,“¹⁶⁷ a to zpravidla pro větší oblast, než je jejich běžný územní obvod. Tak např. dle § 25 odst. 1 CSP je ve sporech z průmyslového vlastnictví příslušný Okresní soud v Banské Bystrici, jehož obvodem je území celé Slovenské republiky.

Rozsah advokátního přímusu je tak udáván z největší části právě touto kauzální příslušností, když na řízení, pro která je předepsán, se vztahuje určení konkrétního soudu právě na základě pravidel tohoto typu příslušnosti.

¹⁶⁶ Slovenská advokátska komora. *Povinné zastúpenie* [online]. sak.sk, © 2022 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/service/representation>.

¹⁶⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: ŠÍNOVÁ kol.: *Civilní proces...*, s. 53.

4.3 Výhrady proti povinnému zastoupení

Proti návrhu na obsažení ustanovení zakotvujícího povinnost stran ve sporném řízení nechat se zastoupit právně vzdělanou osobu směřují námitky jak laické, tak odborné veřejnosti, které zpochybňují přínos, resp. vhodnost takového kroku. V subkapitole 1.4 v rámci obecného pojednání o advokátním přímusu byly rozebrány generální důvody hovořící v jeho prospěch. V této subkapitole se práce naopak zabývá relevantními námitkami proti obsažení tohoto institutu v procesním předpise z aktuálního hlediska.

4.3.1 Osoba advokáta

Richard W. Fetter zmiňuje, že žádný advokát nemá absolutní znalosti právní úpravy, a tudíž není garantem správného postupu.¹⁶⁸ Současně také upozorňuje na rozdíly v osobních kvalitách jednotlivých advokátů, které se mohou diametrálně lišit, a to zejména co do rozsahu jimi nabytých vědomostí.¹⁶⁹ Ani advokát totiž nikdy nemůže se stoprocentní jistotou predikovat výsledek soudního řízení, který třeba i osobně považuje za jasný. Právě uvedené Richard W. Fetter podporuje rozhodnutím Nejvyššího soudu, který uvedl, že „prakticky všechna soudní řízení nesou riziko prohry a nutnosti hrazení nákladů řízení, které nelze předem přesně odhadnout, natož objektivně vyčíslit a prezentovat klientovi, nelze tedy v tomto směru klást nepřiměřené nároky, jež by prakticky znemožnily výkon advokacie.“¹⁷⁰ V tomto ohledu mám však za to, že Nejvyšší soud nemířil na „neschopnost“ advokátů, ale spíše na (ne)možnost dopředu určit, zda se podaří zjistit skutečný skutkový stav věci. Účastníci řízení jsou omezeni objektivní realitou v tom směru, že na podporu svých tvrzení nebudou moci uvést žádné důkazy, protože ani neexistují, popř. takové důkazy uvedli, avšak ty si odporují. To má potom ve sporném řízení za následek rozhodnutí v neprospěch toho z účastníků, kterého tížilo břemeno důkazní. Nicméně všichni advokáti na rozdíl od právních laiků disponují vzděláním nutným pro výkon advokacie zajišťujícím právně kvalifikovanou ochranu zájmů svých klientů, ať už z hlediska obsahu činěných podání, tak z hlediska minimální úrovně znalostí, což je ostatně účelem advokátního přímusu.

Tentýž autor dále vyjadřuje pochybnosti nad profesionalitou advokátů, když tvrdí, že povinné právní zastoupení nepřispěje k rychlejšímu průběhu civilního řízení soudního, ba

¹⁶⁸ FETTER W.: *Chcete se soudit? Možná si budete ...*

¹⁶⁹ Tamtéž

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 25 Cdo 1734/2016.

naopak. Jelikož jsou advokáti odměňováni za jednotlivé úkony právní služby, je proti jejich zájmům, aby řízení probíhalo rychle. Dle něj proto soudy budou zahlcovat obsáhlými podáními, třeba i obsahově shodnými, za účelem zvýšení své odměny. Řešení tohoto problému je nutno hledat v přiznávání náhrady pouze těch nákladů řízení, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Mojmir Putna naprosto správně poukazuje na to, že jednotlivé úkony právní služby nemusí být vždy vynaloženy potřebně a účelně.¹⁷¹ Řadí sem právě např. obsahově totožná podání.¹⁷² Za tyto úkony právní služby potom soud náhradu nákladů nepřizná. Autoři VZČRS 2020 navíc s touto formou odměňování advokátů za zastupování dále nepočítají, přiklání se k odměně upravené paušálně pro jednu instanci řízení jako tomu bylo za účinnosti vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníků advokátem nebo notářem (dále jen jako tzv. „přisudková vyhláška“ – podrobněji v následující subkapitole 4.2.2).¹⁷³

Jiným případem je obstruování advokáta obecně v řízení na žádost klienta, protože je to v jeho zájmu. Základní povinností advokáta je „chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny“ (§ 16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii). Bude-li takovým zájmem oddálení okamžiku vydání rozhodnutí ve věci samé, advokát k tomu bude podnikat příslušné kroky. To je třeba přijmout. Současná právní úprava civilního řízení soudního poskytuje jen málo institutů mající nepřímý vliv na celkovou délku řízení (např. koncentrace řízení). Zajímavým se zdá návrh Svazu průmyslu a dopravy České republiky obsažený v jeho stanovisku k nucenému právnímu zastoupení. V něm je uvedeno, že výše náhrady nákladů řízení by se vedle zásady úspěchu ve věci měla rovněž odvíjet od činění procesních obstrukcí.¹⁷⁴ Otázkou však zůstává, jaké jednání strany by již mohlo být za takovou obstrukci považováno a jaké ještě naopak za oprávněné uplatňování práv. Toto by zřejmě bylo otázkou uvážení soudu, které by muselo být v rozhodnutí pečlivě odůvodněno.

¹⁷¹ PUTNA, Mojmir. In: DRÁPAL a kol.: *Občanský soudní řád I. ...*, s. 978 (§ 142).

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ Ministerstvo spravedlnosti: *Věcný záměr civilního řádu ...*, s. 189.

¹⁷⁴ MRÁZEK, Miroslav. *SP ČR nesouhlasí se zavedením povinného zastoupení advokátem i pro právnické osoby* [online]. sPCR.cz, 29. června 2018 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.sPCR.cz/muze-vas-zajimat/pravni-infoservis/12014-sp-cr-nesouhlasí-se-zavedením-povinného-zastoupení-advokátem-i-pro-pravnicke-osoby>.

4.3.2 Náklady právního zastoupení

Dle § 137 odst. 2 OSŘ 1963 patří odměna za zastupování advokátem mezi náklady řízení. Rovněž VZČRS 2020 mezi tyto náklady řadí tzv. náklady na zastoupení.¹⁷⁵

Odměna advokáta byla v minulosti určována dle přísudkové vyhlášky paušálně pro jednu instanci řízení, výjimečně dle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (dále jen jako „advokátní tarif“). Výhodou nepochybně byla předvídatelnost rozsahu nákladů řízení, jednoduchost a odrazování advokátů od činění neúčelných úkonů stran.¹⁷⁶ Ústavní soud však přísudkovou vyhlášku zrušil, a to mimo jiné proto, že „paušální metoda stanovení odměny za právní službu především pomíjí věcnou a časovou náročnost sporu či účelnost vymáhání práva nebo bránění nároku.“¹⁷⁷ V důsledku tohoto kroku dnes soudy rozhodují o odměně advokáta výlučně dle advokátního tarifu, ačkoli proto nemají oporu v zákoně.¹⁷⁸

Odměna advokáta se tak určuje jednak paušální sazbou za jednotlivé úkony právní služby a jednak jako náhrada hotových výdajů. Jako taková může být, a v praxi zpravidla je, nejvyšší položkou v rámci nákladů celého řízení. S rozšířením povinného právního zastoupení proto vyvstává otázka, jak budou strany schopny toto své zastoupení financovat.

Dle platné a účinné úpravy v OSŘ 1963 spočívá pomoc s placením hotových výdajů zástupce a odměny za zastupování v ustanovení advokáta účastníkovi, který splňuje předpoklady alespoň pro částečné osvobození od soudních poplatků. Dle § 138 odst. 1 OSŘ 1963 „může předseda senátu přiznat účastníkovi zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva; přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně.“ Soud v případě takového návrhu musí zkoumat celkové poměry účastníka, charakter sporu a výši soudního poplatku, jenž má být zaplacen, a to s ohledem na objektivní a reálnou možnost účastníka poplatkovou povinnost splnit.¹⁷⁹ Existují-li u účastníka řízení předpoklady pro takové osvobození, předseda senátu mu dle § 30 OSŘ 1963 na jeho žádost ustanoví zástupce, jestliže je to nezbytně třeba k ochraně jeho zájmů; je-li předepsáno povinné zastoupení advokátem, předseda senátu ustanoví zástupce z řad advokátů. Hotové výdaje a odměnu za zastupování v takovém případě hradí stát (§ 140 odst. 2 OSŘ 1963). Stát má potom

¹⁷⁵ Ministerstvo spravedlnosti: *Věcný záměr civilního řádu ...*, s. 189.

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12, bod 93.

¹⁷⁸ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA a kol.: *Občanský soudní řád...*, s. 580 (§ 137).

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 587

podle výsledků řízení proti účastníkům právo na náhradu nákladů řízení, které platil, a to pouze tehdy, pokud u nich nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků (§ 148 odst. 1 OSŘ 1963). Existují-li tyto předpoklady jen z části, soud výši náhrady nákladů přiznané státu poměrně sníží.¹⁸⁰ Pro posuzování je přitom rozhodný okamžik při rozhodování o nákladech řízení.¹⁸¹

Institut osvobození od soudních poplatků slouží k ochraně toho účastníka řízení, který se ocitá v tíživé finanční situaci, před dopady zákona č. 549/1991 S., o soudních poplatcích, kdy povinnost uhradit takový poplatek by pro něj představovala omezení ústavně zaručeného práva na přístup k soudu.¹⁸² Jedná se o institut vztahující se zejména na nemajetné či sociálně slabé a jako takový je ve vztahu k podstatnému rozšíření obligatorního právního zastoupení nedostatečný. Vznikají totiž obavy, jak bude schopna náklady na nucené zastoupení financovat především střední třída. Jde o to, že příslušníci střední třídy zpravidla nemají problém se zaplacením soudního poplatku, tedy nesplňují předpoklady pro osvobození od něj, což vylučuje postup dle § 30 OSŘ 1963 o ustanovení zástupce a současně ustanovení o hrazení nákladů na toto zastoupení ze strany státu. Jsou to ale právě tyto náklady, s jejichž hrazením mohou mít účastníci problémy. Jejich výše už dnes v nemálo případech dosahuje násobku soudního poplatku a lze předpokládat, že s advokátním přímusem dále poroste, notabene když by účastníci řízení směli se soudem jakkoli komunikovat výlučně prostřednictvím advokáta. Tyto náklady by při sporech táhnoucích se delší dobu představovaly značnou položku v jejich osobním či rodinném rozpočtu, že by raději rezignovali na domáhání se svých práv u soudu.¹⁸³

Na řešení tohoto problému se objevují různé názory. Může dojít k přijetí speciálního dílčího zákona o bezplatné právní pomoci, nebo ke komplexnímu upravení této problematiky v novém procesním předpise. Jako variantu k pomoci státu s hrazením nákladů na právní zastoupení Petr Šuk zmiňuje pojištění výloh na soudní spory.¹⁸⁴ Některé pojišťovací subjekty už dnes takový pojistný produkt nabízejí pod názvem tzv. pojištění právní ochrany. Jedná se bezpochyby o zajímavé řešení, které může při jeho vhodném nastavení v praxi poměrně dobře

¹⁸⁰ PUTNA, Mojmir. In: DRÁPAL a kol.: *Občanský soudní řád I. ...*, s. 999 (§ 148).

¹⁸¹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA a kol.: *Občanský soudní řád...*, s. 622 (§ 148).

¹⁸² ŘEZNIČEK, David, MAŠKOVÁ, Daniela. *K podmínkám pro osvobození od soudních poplatků z pohledu judikatury* [online]. epravo.cz, 7. prosince 2020 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-podminkam-pro-osvobozeni-od-soudnich-poplatku-z-pohledu-judikatury-112246.html>.

¹⁸³ ŠUK, Petr. *Nový návrh: k soudu jedine s advokátem* [online]. nsoud.cz, 12. září 2018 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Napsalionas~Novy_navr_h_k_soudu_jedine_s_advokatem~?openDocument&lng=CZ.

¹⁸⁴ Tamtéž

fungovat. Nesmí se však jednat o řešení jediné, stát totiž musí při existenci požadavku na právní zastoupení zajistit tomu odpovídající systém bezplatné právní pomoci.¹⁸⁵

Autoři VZČRS 2020 zvolili variantu úpravy pomoci státu s náklady řízení přímo v civilním řádu soudním. Bod 171 VZČRS 2020 stanoví, že „straně, která osvědčí, že nemá dostatek prostředků k vedení sporu, přizná soud zcela nebo částečně pomoc s náklady, ledaže zjevně nemá vyhlídku na úspěch.“¹⁸⁶ Dle bodu 173 potom soud straně, které byla přiznána taková pomoc, nebo pro jejíž přiznání alespoň splňuje předpoklady, ustanoví zástupce z řad advokátů; náklady na toto zastoupení nese stát.¹⁸⁷ Na první pohled je patrná změna oproti dosavadní úpravě, když straně by v budoucnu stačilo osvědčit nedostatek prostředků k vedení sporu, tzn. celého řízení, nikoli jen pro zaplacení soudního poplatku. Ve své podstatě se jedná o nekritické převzetí rakouské úpravy tzv. pomoci v řízení (*Verfahrenshilfe*), a to ještě v dosti stručné podobě. Mám za to, že autoři VZČRS 2020 měli této oblasti věnovat větší míru pozornosti. Nejsou objasněny základní otázky týkající se zjišťování poměrů účastníků řízení, celá pomoc se má odvíjet od blíže nespecifikovaného, značně neurčitého pojmu „nedostatek prostředků k vedení sporu“ a autoři VZČRS 2020 si vůbec nepřipouští tu skutečnost, že stát nebude ochoten nést takto zvýšené výdaje na pomoc s náklady civilního řízení soudního.

Na tomto místě je třeba znovu připomenout, že se současně navrhuje podstatná změna ve způsobu odměňování advokátů, kteří by měli být odměňováni paušálně pro jednu instanci řízení, jako tomu bylo za účinnosti přisudkové vyhlášky. Taková úprava by musela být koncipována samozřejmě takovým způsobem, aby byla prosta nedostatků, pro které Ústavní soud přisudkovou vyhlášku zrušil. Otázkou zůstává, jaký dopad by určení odměny advokáta paušálně pro jednu instanci oproti jejímu určení dle poskytnutých úkonů právní služby mělo na celkové náklady vynakládané na zastoupení, zda jejich snížení či zvýšení.

Vyřešení těchto dílčích problémů je esenciální pro diskusi o rozšíření advokátního přímusu. Dle Petra Šuka bez toho dokonce „nemá smysl akademicky diskutovat o tom, jestli a jak má být advokátský proces nastaven.“¹⁸⁸

¹⁸⁵ Rozsudek senátu ESLP ze dne 9. 10. 1979, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, (1979) 2 EHRR 305.

¹⁸⁶ Ministerstvo spravedlnosti: *Věcný záměr civilního řádu ...*, s. 210.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 213-214

¹⁸⁸ ŠUK: *Nový návrh: k soudu ...*

Závěr

Předložená práce se zabývala advokátním přímusem v civilním řízení soudním v rozsahu odpovídajícím jejímu druhu s cílem zaujetí stanoviska k navrhovaným změnám v oblasti povinného zastupování, resp. jeho podstatnému rozšíření.

První část byla zaměřena na obecné vymezení a základní charakteristiku této problematiky v zájmu jejího celkového přiblížení. Důraz byl kladen zejména na smysl a účel povinného zastoupení, které musí být vzhledem k omezení, které pro účastníky civilního řízení soudního představuje, právně relevantními důvody justifikováno. Druhá kapitola se zabývala pojetím advokátního přímusu z historického hlediska, a to od konce 19. století, kdy se tento institut v civilním procesním kodexu vyskytl poprvé, přes období první republiky, jeho odstranění v polovině minulého století především z ideologických důvodů, až do 90. let 20. století, kdy naopak byl do OSŘ 1963 znovu vnesen. Následující kapitola rozebírala advokátní přímus tak, jak je obsažen v platném právním řádu. Hlavní pozornost byla proto věnována nucenému právnímu zastoupení v řízení o dovolání jako mimořádném opravném prostředku upraveném v části čtvrté hlavě třetí OSŘ 1963, stručněji bylo potom popsáno, tak jak je předepsáno pro řízení dle jiných právních předpisů. Čtvrtá kapitola se věnovala advokátnímu přímusu ve vztahu k návrhům obsaženým jak ve VZČRS 2017, tak ve VZČRS 2020 a námitkám či výhradám směřujícím proti jeho podstatnému rozšíření, které byly současně analyzovány z hlediska jejich důvodnosti. Rovněž využívala komparativní metodu a navrhované změny porovnávala s právní úpravou obsaženou v blízkých zahraničních právních rádech.

Existence povinnosti nechat se zastoupit osobou právně erudovanou nepochybně přispívá k profesionalizaci celého procesu, ne nutně však k jeho rychlejšímu průběhu. Otázkou zůstává vliv této povinnosti na celkové náklady řízení, kdy jejich zvýšení by jednak nemuselo být vždy v souladu se zásadou procesní ekonomie, jednak s sebou přináší obavu o schopnost účastníků tyto náklady hradit, čemuž by musel být přizpůsoben účinný systém pomoci státu s jejich hrazením, jehož konkrétní podoba není jasná. Argumentace rakouským či německým právním řádem není zcela namístě. Jedná se o právní řády, které sice advokátní přímus upravují poměrně přísně (viz subkapitola 4.2), ale pro které se jedná již o institut tradiční a je tudíž pojímán jako imanentní součást civilního procesního kodexu. Pro ten český se naopak jedná o novinku přinášející řadu teoretických i praktických otázek.

S rozšířením advokátního přímusu lze souhlasit, avšak v rozumné míře. Příkladem necht' je nedávno provedená rekonstrukce slovenského civilního práva procesního, kdy k došlo k předepsání právního zastoupení pouze pro některá řízení. V podmínkách českého právního řádu při určení věcné příslušnosti výlučně dle povahy věci (viz subkapitola 4.1.1) by krajské soudy rozhodovaly jako soudy prvního stupně ve věcech vyznačujících se vyšší typovou složitostí vyžadující užší specializaci či ve věcech zvláštních právních vztahů, pro která, resp. pouze pro některá z nich by zákon mohl předepisovat zastoupení advokátem, popř. jinou osobou poskytující záruky odbornosti (např. patentový zástupce). Lze si představit i obsažení pravidel o určení kauzální příslušnosti, která by určovala konkrétní soud, zpravidla okresní, pro projednání věci určitého druhu. K tomu by mohlo dojít zejména v souvislosti s delší dobu diskutovaným zrušením vrchních soudů¹⁸⁹ a s tím spojenou reformou čtyřčlankové soustavy obecných soudů na tříčlankovou, avšak jedná se o otázku organizace obecného soudnictví, jejíž zodpovězení není cílem této práce. V tomto případě by se tak povinnost právního zastoupení vztahovala i na řízení před okresními soudy. Dále lze souhlasit s advokátním přímusem u dovolání, obnovy řízení a žaloby pro zmatečnost, neboť je jim společná povaha mimořádného opravného prostředku spojená s jejich složitostí. Zákon by samozřejmě měl stanovovat příslušné výjimky z této povinnosti, v jejichž případě by se trvání na právním zastoupení míjelo s jeho účelem.

Pro ostatní řízení by mělo zůstat zastoupení advokátem pouhou volbou. Účastník je ten, jenž má zájem na výsledku řízení, čemuž musí uzpůsobit svou procesní aktivitu, a to i ve vztahu ke svému zastoupení. Bude-li mít absence zástupce za následek neúspěch ve věci, účastník bude nucen jej snášet. Na právním zastoupení je třeba trvat tam, kde je to s ohledem na povahu projednávané věci, resp. celého řízení objektivně nezbytné.

Jak je uvedeno v úvodu této práce, v současné době pracuje na vytvoření nového kodexu civilního práva procesního komise odlišná od té, jež předložila VZČRS 2017 a VZČRS 2020. Jejím předsedou je již zmíněný Petr Šuk, který v minulosti poukazoval na některé problémy spojené s povinným právním zastoupením. Lze proto předpokládat, že komise pod jeho vedením nepřevzme úpravu advokátského procesu, tak jak je navrhována ve VZČRS 2017 či VZČRS 2020, a navrhne úpravu vlastní, v jaké podobě se teprve uvidí.

¹⁸⁹ LÉKO, Kristián, JANUŠ, Jan. Vrchní soudy můžeme klidně zrušit. *Lidové noviny*, 21. března 2016, s. 14. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15773>.

Seznam použité literatury

Monografie a komentáře

1. BOBEK, Michal a kol. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1005 s.
2. DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 1073-1986.
3. DEIXLER-HÜBNER, Astrid, KLICKA, Thomas. *Zivilverfahren: Erkenntnisverfahren und Grundzüge des Exekutions- und Insolvenzrechts mit Beispielen, Übersichten, Musterschriftsätzen*. 9., neu bearbeitete Auflage. Wien: LexisNexis, 2015, 417 s.
4. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 1383 s.
5. DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I. § 1–200za. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, 1579 s.
6. DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád II. § 201–376. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, 1581-3343 s.
7. FASCHING W., Hans. *Zivilprozeßrecht. Lehr- und Handbuch*. 2. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, 1232 s.
8. FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 952 s.
9. FILIP, Jan a kol. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 896 s.
10. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 1 sv. (různé stránkování).
11. JAUERNIG, Othmar. *Zivilprozeßrecht: ein Studienbuch*. 26., völlig neubearb. Auflage. München: C.H. Beck, 2000, 381 s.
12. JEMELKA, Luboš a kol. *Soudní řád právní. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, 1142 s.
13. JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha IV. § 201 – 250l občanského soudního řádu*. 2. vydání. Praha: Wolter Kluwer, 2016, 279 s.
14. KÜHN, Zdeněk a kol. *Soudní řád správní. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 1073 s.
15. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1088 s.

16. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 296 s.
17. NEUMANN, Georg. *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen vom 1. August 1895. Band 1*. 2. umgearbeitete Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1908, 843 s.
18. SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Encyklopedie českých právních dějin. XI. svazek, Řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 909 s.
19. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Právní úprava civilního řízení (Historie a současnost). I. část*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 320 s.
20. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Právní úprava civilního řízení (Historie a současnost). II. část*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 255 s.
21. SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1601 s.
22. ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 502 s.
23. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1898 s.
24. VOJÁČEK, Ladislav a kol. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 684 s.

Články

1. LAVICKÝ, Petr a kol. Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1-2, s. 11-21.
2. WINTEROVÁ, Alena a kol. Věcný záměr civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 23, s. 801-810.
3. ZOULÍK, František. Rovnost stran a profesionalita v civilním procesu (K problematice tzv. advokátského procesu). *Bulletin advokacie*, 1999, č. 1-2, s. 7-20.

Internetové zdroje

1. Bundesgerichtshof. *Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte beim Bundesgerichtshof* [online]. bundesgerichtshof.de, © 2022 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z:

- https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/WeitereVerfahrensbeteiligte/ZugelasseneRechtsanwaelte/zugelasseneRechtsanwaelte_node.html.
2. DIMUN, Petr. *Špičky justice podrobily záměr civilního řádu soudního drtivé kritice a odmítly ho jako Cimrmanovu pohádku* [online]. ceska-justice.cz, 22. listopadu 2018 [cit. 27. prosince 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/spicky-justice-podrobily-zamer-civilniho-radu-soudniho-drtive-kritice-odmitli-jako-cimrmanovu-pohadku>.
 3. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu civilního řádu soudního z roku 1937 k § 24-38 [online]. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0431_23.htm.
 4. Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., o konání v občianskych právnych veciach [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm.
 5. Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0147_08.htm
 6. ĎURÍKOVÁ, Zuzana. *Krok za krokem k novému civilnímu řádu soudnímu – tzv. advokátské spory* [online]. pravni prostor.cz, 11. května 2018 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/procesni-pravo/krok-za-krokem-k-novemu-civilnimu-radu-soudnimu-tzv-advokatske-spory>.
 7. FETTER W., Richard. *Chcete se soudit? Možná si budete muset vždy najmout advokáta. A pořádně zaplatit* [online]. mesec.cz, 29. května 2018 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/advokatum-budete-muset-platit-casteji/>.
 8. HENKE W., Udo. *Zulassung von Rechts-an-wälten beim BGH: Wer darf sie wählen?* [online]. anwaltsblatt.cz, 25. července 2019 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z: <https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/anwaeltinnen-anwaelte/berufsrecht/zulassung-von-rechtsanwaelten-beim-bgh-wer-darf-sie-waehlen>.
 9. LÉKO, Kristián, JANUŠ, Jan. Vrchní soudy můžeme klidně zrušit. *Lidové noviny*, 21. března 2016, s. 14. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=15773>.
 10. MALIŠ, Daniel. *Konec určování věcné příslušnosti podle ratio valoris v Čechách (i na Moravě)* [online]. epravo.cz, 24. června 2014 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/konec-urcovani-vecne-prislusnosti-podle-ratio-valoris-v-cechach-i-na-morave-94639.html>.
 11. Ministerstvo spravedlnosti. *Ideová východiska věcného záměru civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 2017 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz/ideova-vychodiska/>.

12. Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 2017 [cit. 27. prosince 2021]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz>.
13. Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního, finální znění, 2. verze* [online]. Justice.cz, 2020. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/2549255/Věcný+záměr+CŘS-_finální+verze-druhého+znění.pdf/07b8f62a-d63e-4106-baef-11c4c6d57926.
14. MRÁZEK, Miroslav. *SP ČR nesouhlasí se zavedením povinného zastoupení advokátem i pro právnické osoby* [online]. socr.cz, 29. června 2018 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.socr.cz/muze-vas-zajimat/pravni-infoservis/12014-sp-cr-nesouhlasi-se-zavedenim-povinneho-zastoupeni-advokatem-i-pro-pravnicke-osoby>.
15. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 20, Pohora-Q.* v. Praha: J. Otto, 1903, 1087 s. Dostupně z: databáze Národní knihovny České republiky – Knihovní fondy a služby.
16. PASEKOVÁ, Eva. *Místopředseda NS Šuk předsedá nové komisi pro civilní řád soudní* [online]. ceska-justice.cz, 21. července 2021 [cit. 27. prosince 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/07/mistopredseda-ns-suk-predseda-nove-komisi-pro-civilni-rad-soudni>.
17. Rechtsanwaltskammer beim Bundesgerichtshof. *Die BGH-Anwaltschaft: Effektiver Rechtsschutz in der Revisionsinstanz für alle* [online]. bundesgerichtshof.de, © 2022 [cit. 30. července 2022]. Dostupné z: <https://www.rak-bgh.de/die-bgh-anwaltschaft/>.
18. ŘEZNÍČEK, David, MAŠKOVÁ, Daniela. *K podmínkám pro osvobození od soudních poplatků z pohledu judikatury* [online]. epravo.cz, 7. prosince 2020 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-podminkam-pro-osvobozeni-od-soudnich-poplatku-z-pohledu-judikatury-112246.html>.
19. ŠRÁMEK, Dušan. *Povinnost být zastoupen advokátem by se mohla v budoucnu rozšířit* [online]. cak.cz, 3. listopadu 2014 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=13604>.
20. ŠUK, Petr. *Nový návrh: k soudu jediné s advokátem* [online]. nsoud.cz, 12. září 2018 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Napsalionas~Novy_navrh-k_soudu_jedine_s_advokatem~?openDocument&lng=CZ.
21. Úplné znění zákona č. 111/1895 ř. z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních [online]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18950004&seite=00000365>.

22. Ústav státu a práva Akademie věd České republiky. Odborné kolegium pro občanské právo – Usnesení č. 2 [online]. ilaw.cas.cz, 18. listopadu 2014. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/odb_kolegium_pro_obc_pravo/II_usneseni_kolegium.pdf.
23. Ústavní soud. *Statistika*. [online]. usoud.cz, 2022 [cit. 23. července 2022]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/statistika>
24. Vládní návrh civilního řádu soudního z roku 1937 [online]. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0431_05.htm.
25. VYCHOPENĚ, Martin. *Advokátský proces?!* [online]. epravo.cz, 30. dubna 2013 [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/efocus/advokatsky-proces-91196.html>.

Judikatura

Ústavní soud

1. Nález Ústavního soudu ze dne 6. března 2018, sp. zn. IV.ÚS 3359/17.
2. Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2008, sp. zn. II.ÚS 3035/07.
3. Nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2022, sp. zn. III.ÚS 2127/21.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12.
5. Nález Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 1994, sp. zn. I.ÚS 89/94.
6. Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 21. května 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96.
7. Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 8. října 2015, sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15.
8. Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. června 1999, sp. zn. III.ÚS 195/99.
9. Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. října 2004, sp. zn. IV.ÚS 291/04.

Nevyšší soud

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 25 Cdo 1734/2016.
2. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 402/2002
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3534/2007.
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 26 Cdo 1121/99.
5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 1999, sp. zn. 20 Cdo 1638/98.
6. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2009, sp. zn. 26 Cdo 1176/2009.
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 22 Cdo 883/2003.

8. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 733/2001.
9. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2262/2004.
10. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. 26 Cdo 2078/2005.

Nejvyšší správní soud

1. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 11. 2003, sp. zn. 4 Azs 32/2003.

Vrchní soudy

1. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 11. 2010, sp. zn. Ncp 2505/2010.
2. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 1. 2012, sp. zn. Ncp 63/2012.

Evropský soud pro lidská práva

1. Rozsudek senátu ESLP ze dne 21. 2. 1975, *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, (1976) 1 EHRR 524.
2. Rozsudek senátu ESLP ze dne 28. 5. 1985, *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, (1985) 7 EHRR 528.
3. Rozsudek senátu ESLP ze dne 27. 8. 1991, *Philis proti Řecku*, č. 12750/87; 13780/88; 14003/88, (1991) ECHR 38.
4. Rozsudek senátu ESLP ze dne 9. 10. 1979, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, (1979) 2 EHRR 305.

Zahraničí

1. Usnesení Nejvyššího soudního a kasačního dvora Rakouské republiky ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. 1Ob41/05v.
2. Usnesení Civilního senátu Spolkového soudního dvora Spolkové republiky Německo ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. IX ZR 220/12.
3. Usnesení Spolkového ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 1 BvR 1295/07.

Právní předpisy

1. Vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníků advokátem nebo notářem (přísudková vyhláška).

2. Vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 111/1895 ř. z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních (jurisdikční norma).
4. Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).
5. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého (recepční norma).
6. Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.
7. Zákon č. 142/1950 Sb., o konaní v občianskych právnych veciach.
8. Zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.
9. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.
12. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášená sdělením č. 209/1992 Sb.
13. Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
15. Listina základních práv a svobod vyhlášena usnesením č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
20. Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů.
21. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
22. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
23. Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon občanský soudní řád a některé další zákony
24. Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění občanský soudní řád, zákon zvláštních řízení soudních a některé další zákony.
25. Zákon č. 586/2003 Zb., o advokácii, ve znění pozdějších předpisů.
26. Zákon č. 160/2015 Zb., civilný sporový poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

27. Zákon RGBL. Nr. 111/1895 *Jurisdiktionsnorm*, ve znění pozdějších předpisů.
28. Zákon RGBL. Nr. 113/1895 *Zivilprozessordnung*, ve znění pozdějších předpisů.
29. *Bundesrechtsanwaltsordnung*, ve znění BGBl. I S. 565.
30. *Gerichtsverfassungsgesetz*, ve znění BGBl. I S. 1077.
31. *Zivilprozessordnung*, ve znění BGBl. I S. 3202.

Ostatní

1. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 292/2013 Sb.
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/1993 Sb.

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zabývá institutem advokátního přímusu v civilním řízení soudním, kterým rozumíme povinnost stran v řízení nechat se zastoupit advokátem. Vzhledem k nedávné diskuzi o možném obsažení tohoto institutu v civilním řádu soudním, se jedná o téma velmi aktuální.

Na začátku se diplomová práce soustředí na obecné vymezení a základní charakteristiku povinného zastoupení advokátem, důraz je kladem zvláště na je smysl a účel. Druhá kapitola poskytuje náhled na tuto problematiku od 19. století do 90. let století minulého. Následující kapitola zpracovává současné pojetí povinnosti nechat se právně zastoupit v řízení včetně úpravy mimo civilní proces. Čtvrtá kapitola se zabývá návrhy *de lege ferenda* v této oblasti spolu s výhradami a námitkami proti nim. V této kapitole je navrhované povinné zastoupení advokátem v civilním řízení soudním rovněž srovnáváno s jeho úpravou v Rakouské republice, Spolkové republice Německo a Slovenské republice. V závěru je prezentován návrh samotného autora této práce.

Abstract

The submitted diploma thesis deals with the institute of mandatory representation by an attorney in the civil proceedings, which stands for a duty of the parties of the dispute to be represented by an advocate. Considering recent discussions about possible incorporation this institute in the new Civil Procedure Code, this subject is highly topical.

At the beginning the diploma thesis focuses on general definition and basic characteristic of the obligatory representation by an attorney, especially puts emphasis on its meaning and purpose. The second chapter provides historical point of view since the 19th century to the 1990s. The following part examines the *de lege lata* conception of the mandatory presence of the attorney in the proceedings including the regulation outside the civil procedure. The fourth chapter deals with the *de lege ferenda* suggestions in this area along with reservations and objections to them. In this chapter the suggested mandatory representation by an attorney in the civil proceedings is compared with its regulations in Austria, Germany, and Slovakia too. In conclusion there is presented the suggestion made by the author himself.

Klíčová slova

Věcný záměr civilního řádu soudního, civilní řízení soudní, advokátní přímus, povinné zastoupení, advokát

Key words

Substantive intent of the Civil Procedure Code, civil proceedings, mandatory representation, attorney